

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет

БИКОНЯ ОКСАНА ПАВЛІВНА

УДК 378.147=111

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ САМОСТІЙНОЇ
ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ
ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

Спеціальність 13.00.02 – теорія і методика навчання: германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій Київського національного лінгвістичного університету.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
БОРИСКО Наталія Федорівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
професор кафедри методики викладання
іноземних мов й інформаційно-комунікаційних
технологій

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ТАРНОПОЛЬСЬКИЙ Олег Борисович
Університет імені Альфреда Нобеля,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики
та методики навчання іноземних мов

доктор педагогічних наук, професор
ЗАДОРЖНА Ірина Павлівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри практики англійської мови
та методики її викладання

доктор педагогічних наук, професор
МИКИТЕНКО Наталія Олександрівна
Львівський національний університет
імені Івана Франка, завідувач кафедри
іноземних мов для природничих факультетів

Захист відбудеться 16 січня 2018 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.054.01 у Київському національному лінгвістичному університеті за адресою: 03150, м. Київ, вул. Лабораторна, 5/17.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного лінгвістичного університету (03150, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 73).

Автореферат розіслано 14 грудня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Б. Бігич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасні тенденції розвитку суспільства потребують певної модернізації процесу підготовки майбутніх економістів у вищому навчальному закладі (ВНЗ) шляхом цілеспрямованої орієнтації її на поглиблений розвиток аналітичних умінь студентів, їх стратегічного мислення, вміння синтезувати отриману інформацію для вирішення проблем, пов'язаних із бізнес-діяльністю, працювати в команді та швидко адаптуватися до змін, застосовувати фахові знання на практиці під час ділового усного і писемного спілкування англійською мовою (АМ), зокрема діловою англійською мовою (ДАМ).

Аналіз наукової літератури засвідчив, що дослідження різних аспектів самостійної роботи студентів є однією з важливих проблем педагогічної теорії та практики. Самостійність у навчальній діяльності зумовлена, насамперед, навчальними планами ВНЗ, у яких значна частина навчального часу відведена на самостійну позааудиторну роботу (СПР) студентів.

Незважаючи на значний інтерес дослідників до проблеми, на сучасному етапі відсутні дослідження щодо організації СПР майбутніх економістів з оволодіння ДАМ. Тому з метою скорочення терміну адаптації майбутніх фахівців до професійної діяльності, сприяння розвитку їх автономії, творчості, продуктивності та, насамперед, оволодінню ДАМ на належному рівні виникає необхідність створення методики організації СПР студентів економічних спеціальностей з навчання ДАМ.

Для визначення специфіки використання АМ у діловій сфері спілкування та організації СПР студентів у навчанні АМ протягом 2010-2011 рр. нами було проведено анкетування серед фахівців і студентів економічних спеціальностей (1241 особа). Дані анкетування показали, що основною проблемою для респондентів залишається оволодіння англійськими компетентностями у діловому говорінні та письмі.

У результаті аналізу наукових праць і анкетування щодо ситуацій ділового спілкування, у яких фахівці економічних спеціальностей беруть участь, було з'ясовано, що значна увага приділяється перемовинам/переговорам (97%); засіданням, особливо під час обговорення та укладання договорів, контрактів, угод (79%); діловій бесіді, у тому числі й під час спілкування по телефону (75,6%); презентації фірми, товару (54%) та інтерв'ю під час працевлаштування (48%). У цих ситуаціях фахівці спілкуються усно та письмово, контактено й дистантно.

Вивчення навчальних планів і робочих програм навчальних дисциплін щодо підготовки студентів економічних спеціальностей дало змогу зробити висновок про суттєві міжпредметні зв'язки у навчанні ДАМ, особливо ділового говоріння та письма, з урахуванням вищезазначених ситуацій ділового спілкування. У процесі огляду наукової літератури з проблеми дослідження було виокремлено праці, що стосуються питань навчання іншомовного *професійно спрямованого говоріння та письма*. Зокрема, достатню теоретичну базу наукового вирішення проблеми навчання *студентів економічних спеціальностей* англійського

спілкування в *усній* та *писемній* формах ми вбачаємо в дослідженнях Ю. С. Авсюкевич (2009) (навчання ділової презентації), О. М. Базанова (2013) (професійне іншомовне спілкування із застосуванням інтернет-технологій), В. Д. Борщовецької (2004) (навчання фахової лексики), Д. В. Бубнової (2007) та Н. М. Громової (1993) (навчання ділового спілкування), А. Д. Виселко (2016) (формування англомовних компетентностей у продуктивних видах мовленнєвої діяльності), Н. Л. Драб (2005) (навчання іншомовного професійно спрямованого монологічного мовлення – монологу-презентації), Т. М. Каменевої (2010) (навчання ділового писемного спілкування АМ з використанням електронного підручника), С. С. Коломієць (1994) (навчання професійно орієнтованого спілкування з зарубіжними партнерами), В. В. Матюшенко (2007) (навчання ділової кореспонденції), І. А. Мірошніченко (1996) (навчання професійної лексики в усному спілкуванні в професійних сферах комунікації), Г. С. Скуратівської (2002) (навчання ділового письма), О. М. Устименко (2002) (навчання написання документів), О. Б. Тарнопольського (1999, 2002) (навчання усного та писемного спілкування ДАМ), І. Н. Хмелідзе (2009) (навчання ділового іншомовного письма), Н. Finger (1990), D. Hardisty (1990), C. Jones (1987), T. Lumley (2005), A. Raimes (1983), J. Reid (1988), P. Slater (2001), İ. Tosuncuoglu (2001), P. Verdier (2001) (організація роботи з англомовним писемним текстом з урахуванням певних стадій (написання, корегування, редагування тощо) та інші. Проведений нами аналіз наукових праць з педагогіки, психології, методики навчання іншомовного ділового говоріння та письма в економічному ВНЗ свідчить про те, що проблема організації СПР майбутніх економістів з формування англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі залишається недостатньо дослідженою.

Результати аналізу наявних засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та другого анкетування серед студентів і фахівців економічних спеціальностей, проведеного у 2010-2011 рр. (987 осіб) у таких містах, як Дніпропетровськ, Житомир, Київ, Львів, Ніжин, Одеса, Полтава, Севастополь, Тернопіль, Чернігів і Прага (Чехія), показало нам засіб, який буде належним чином сприяти формуванню в майбутніх економістів англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі, розвитку їхньої автономії, продуктивності й творчості в процесі самостійного позааудиторного вивчення ДАМ. Це – мультимедійний електронний посібник (МЕП).

Отже, **актуальність** проблеми організації СПР з оволодіння студентами економічних спеціальностей ДАМ за допомогою МЕП зумовлюється низкою чинників: 1) необхідністю теоретичного переосмислення та якісного оновлення системи англомовної професійної підготовки студентів економічних спеціальностей у зв'язку з реаліями і вимогами сучасної освіти та розвитком вітчизняної економіки; 2) важливістю наукового обґрунтування організації СПР з оволодіння майбутніми економістами ДАМ; 3) потребою англомовного усного і писемного ділового спілкування фахівців економічної галузі у таких мовленнєвих ситуаціях, як ділове засідання, ділові презентації, ділові перемови, ділові зустрічі, співбесіда під час працевлаштування, ділові телефонні контакти тощо; 4) недостатньою розробленістю проблеми організації СПР майбутніх

економістів у процесі оволодіння ними англомовним діловим говорінням та письмом; 5) необхідністю впровадження МЕР з метою ефективного оволодіння майбутніми фахівцями економічних спеціальностей англомовним діловим говорінням та письмом під час самостійного позааудиторного навчання.

Таким чином, урахувуючи соціальну значущість особистості майбутнього економіста, необхідність оновлення змісту навчальної дисципліни «Англійська мова», зокрема «Ділова англійська мова», у немовних ВНЗ, потребу у визначенні організаційно-методичних умов підвищення ефективності самостійної позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності студентів з метою формування англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі, обрано таку **тему дисертаційного дослідження**: *«Теоретико-методичні засади самостійної позааудиторної роботи з англійської мови студентів економічних спеціальностей»*.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами: вибір напряму дослідження безпосередньо пов'язаний із колективною науково-дослідною темою кафедри методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій Київського національного лінгвістичного університету «Методика навчання іноземних мов і культур у системі неперервної освіти» (протокол № 2 від 22 вересня 2016 р.). Тему дисертації затверджено вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 5 від 31 жовтня 2016 р.) та Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 31 січня 2012 року).

Інформація про отримані результати у кандидатській дисертації «Навчання майбутніх економістів ділових усних та писемних переговорів англійською мовою» наведена лише в оглядовій частині докторської дисертації.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці теоретико-методичних засад організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх економістів з ділової англійської мови з використанням мультимедійного електронного посібника.

Відповідно до теми і мети дослідження було визначено такі **завдання**:

1. Визначити теоретичні передумови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей з ділової англійської мови шляхом аналізу сучасних досліджень у галузі педагогіки, вікової психології, психолінгвістики, методики викладання іноземних мов, освітніх документів, публікацій Ради Європи.

2. Обґрунтувати концептуальні засади організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх економістів у процесі навчання ділового англомовного говоріння та письма.

3. Розробити методичні основи самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей англомовного ділового говоріння та письма.

4. Дослідити теоретичні засади використання мультимедійного електронного посібника в самостійній позааудиторній роботі майбутніх економістів у процесі навчання англомовного ділового говоріння та письма.

5. Обґрунтувати та розробити методика самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей англomовного ділового говоріння та письма з використанням мультимедійного електронного посібника.

6. Експериментально перевірити ефективність розробленої методики та сформулювати методичні рекомендації щодо організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей у процесі оволодіння ними англomовними компетентностями у діловому говорінні та письмі з використанням мультимедійного електронного посібника.

Об'єктом дослідження є процес організації самостійної позааудиторної роботи з навчання ділової англійської мови студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Предметом дослідження є обґрунтування і визначення теоретико-методичних засад самостійного оволодіння студентами економічних спеціальностей (III-IV курсів) англomовними компетентностями у діловому говорінні та письмі з використанням мультимедійного електронного посібника.

Для реалізації поставлених мети і завдань використано такі **методи дослідження**:

- *теоретичні*: аналіз вітчизняних та іноземних психологічних, педагогічних, лінгвістичних і методичних літературних джерел із проблеми дослідження; аналіз освітніх документів, навчальних програм, нормативних документів економічних спеціальностей; порівняльний аналіз і методична інтерпретація результатів експериментальних психологічних досліджень щодо формування самостійності й розвитку автономності, творчості та продуктивності студентів, процесів саморегуляції в навчальній діяльності; методи системно-структурного аналізу й синтезу, за допомогою яких зіставлялися теоретичні підходи до визначення й обґрунтування концептуальних засад організації СПР майбутніх економістів у оволодінні англomовними компетентностями у говорінні та письмі з використанням МЕР; метод моделювання, застосування якого дало змогу розробити модель самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей англomовного ділового говоріння та письма з використанням МЕР;

- *емпіричні*: методи анкетного опитування фахівців і студентів економічних спеціальностей; тестування студентів економічних спеціальностей із метою виявлення рівня сформованості англomовних компетентностей у діловому говорінні та письмі; наукове спостереження за організацією СПР майбутніх економістів з оволодіння англomовними компетентностями у говорінні та письмі з використанням МЕР; експериментальне навчання; якісний і кількісний аналіз експериментальних даних;

- *математичної статистики*: для математичного оброблення результатів експерименту та анкетування фахівців і студентів економічних спеціальностей.

Теоретико-методологічною основою дослідження є загальні положення дидактики вищої школи і методики навчання іноземних мов, методологічні принципи і підходи науково-педагогічного пошуку, а також теоретико-методологічні засади, на яких ґрунтується методика організації СПР майбутніх економістів під час оволодіння англomовним говорінням та письмом з

використанням МЕП, а саме: положення сучасної педагогіки, психології, психолінгвістики і загальної методики навчання ІМ (В.П. Беспалько, І.Л. Бім, Л.С. Виготський, І.О. Зимня, М.І. Жинкін, Г.О. Китайгородська, В.В. Красних, О.М. Леонтєв, О.О. Леонтєв, О.І. Локшина, О.Р. Лурія, О.В. Матвієнко, Ю.І. Пассов, В.Л. Скалкін, С. Brumfit, R.L. Greene, D.H. Hymes та ін.); лінгвістики (Ф.С. Бацевич, М.П. Брандес, Т.М. Дридзе, Т.А. Єщенко, О.Л. Каменська, В.І. Провоторов, І.М. Плотницька, Ю. А. Сорокин, О.Д. Швейцер, О.Ю. Щербакова та ін.); теоретичні підходи до організації СР та СПР, зокрема з ІМ (Г.М. Бурденюк, І.П. Задорожна, І.О. Зимня, Н.Ф. Коряковцева, О.М. Соловова, Т.Ю. Тамбовкіна, Л.В. Трофимова, Л.П. Якушкіна, L. Dickinson, H. Holec, D. Little та ін.); психологічні передумови організації СР та СПР (Є.В. Заїка, І.О. Зимня, В.І. Моросанова, Г.С. Пригін та ін.); основні положення методики формування іншомовних умінь (Н.Ф. Бориско, Н.Д. Гальскова, Н.І. Гез, І.П. Задорожна, С.Ю. Ніколаєва, Ю.І. Пассов, Т.О. Пахомова, О.П. Петрашук, В.М. Плахотник, О.Б. Тарнопольський та ін.); основні положення тестування рівня володіння іншомовними комунікативними компетентностями (В.С. Аванесов, О.Г. Квасова, А.В. Конишева, С.Ю. Ніколаєва, О.П. Петрашук, М.Б. Челишкова, С.Л. Weir та ін.); теоретичні основи використання ІКТ у навчанні іноземних мов (М.А. Бовтенко, М.І. Жалдак, Л.І. Морська, М.І. Лапінський, Е.С. Полат, П.І. Сердюков, В.В. Шут та ін.); положення системного (І.В. Блауберг, Н.І. Бойко, А.У. Варданян, Г.А. Варданян, В.П. Кузьмін, П.І. Підкасистий, В.М. Садовський, Б.С. Українцев, П.Т. Фролов, Е.Г. Юдін та ін.), компетентнісного (І.О. Зимня, С.Ю. Ніколаєва, О.І. Пометун, А.В. Хуторський, D.J. Matthews та ін.), рефлексивного (І.П. Задорожна, Р.С. Ворошук, В.Я. Дубровський, І.А. Дехтярук, В.І. Лупальцов, А.І. Ягнюк та ін.), особистісно-діяльнісного (Н.Г. Алексєєв, А.В. Балаєва, М.Ю. Бухаркіна, А.Н. Дахин, А.А. Деркач, І.П. Задорожна, І.О. Зимня, А.А. Кирсанов, Т.І. Коваль, О.Д. Ковшуро, М.В. Моїсєєва, В.А. Моляко, С.Ю. Ніколаєва, А.Е. Петров, Л.А. Пономарєв, Е.С. Полат, В.В. Попов, Е.С. Рабунський, С.В. Рубінштейн, І.Н. Семенов, П.В. Сисоєва, Л.П. Сущенко, Ю.Л. Трофимов, І.Е. Унт, І.І. Халєєва, В.Ф. Шаталов, І.С. Якиманська, Е.Н. Erikson, J. Lompsher та ін.) та ситуаційного (J. Addams, M.M. Chemers, F.E. Fielder, M.P. Follett, L. Mahar, J.C. Richards, T.S. Rodgers, R. Stogdill, J. Woodward) підходів.

Основні положення, що виносяться на захист:

1. Організація самостійного позааудиторного навчання майбутніх економістів ділового англomовного говоріння та письма з використанням мультимедійного електронного посібника передбачає дотримання психолого-педагогічних і методичних передумов організації самостійної позааудиторної роботи з англomовного ділового говоріння та письма, створення можливостей для розвитку в студентів *творчості* (заохочення їх до виконання різноманітних творчих видів роботи, наприклад, проведення ділових презентацій, засідань; написання ділової кореспонденції, документації (контрактів, угод) тощо), *рефлексії* (добір стратегій і прийомів; самовизначення, співробітництво та саморегуляція; самореалізація, демонстрація та рефлексивне (само)оцінювання) та *продуктивності* (самостійне продукування ділового англomовного усного та писемного тексту).

2. Рівень автономії під час самостійної позааудиторної роботи над формуванням англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі залежить від моделі педагогічної взаємодії викладача і студента, способу управління навчальною діяльністю у самостійній позааудиторній роботі студентів, характеру управління та контролю за ходом виконання самостійної позааудиторної роботи з оволодіння ними англомовними компетентностями у діловому діалогічному і монологічному та писемному мовленні.

3. Організацію самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей ділового англомовного говоріння та письма з використанням мультимедійного електронного посібника доцільно корелювати за такими етапами: *організаційним, навчальним і контрольним*, а формування англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі з урахуванням *рецептивного, репродуктивно-продуктивного, творчого (рецептивно-продуктивного і продуктивного)* етапів.

4. Організація самостійного позааудиторного навчання майбутніх економістів ділового англомовного говоріння та письма передбачає реалізацію *методологічного, цільового, змістового, організаційного, навчального і контрольного* компонентів самостійного позааудиторного формування студентами англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі з використанням мультимедійного електронного посібника. *Методологічний компонент* охоплює методологічні підходи, які реалізуються в системі методичних принципів. *Цільовий компонент* охоплює основні *цілі* самостійної позааудиторної роботи в процесі оволодіння студентами економічних спеціальностей діловим англомовним говорінням і письмом: *практичну* (формування англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі), *виховну, освітню та розвивальну*. *Змістовий компонент* містить предметний і процесуальний аспекти. *Організаційний компонент* реалізується засобами мультимедійного електронного посібника, який забезпечує організацію самостійної позааудиторної роботи у процесі навчання ділового англомовного говоріння та письма з урахуванням рівня автономії студентів, сприяє формуванню здатності студентів приймати самостійні рішення щодо планування, організації, оцінювання, контролю, тобто управління власною діяльністю на всіх етапах навчання. *До навчального компоненту* входить технологія самостійного позааудиторного навчання майбутніх економістів ділового англомовного говоріння та письма з використанням мультимедійного електронного посібника. *Контрольний компонент* містить різні види контролю та шкалу оцінювання рівня самостійного позааудиторного оволодіння англомовними продуктивними компетентностями ділового спілкування.

5. Підвищити якість формування студентами мовленнєвих компетентностей у діловому говорінні та письмі в процесі самостійної позааудиторної роботи можливо завдяки *використанню мультимедійного електронного посібника*, у якому представлено інформацію, що містить ситуації ділового англомовного усного і писемного спілкування, забезпечує безперервність і повноту процесу навчання ділового англомовного говоріння та письма, різні форми контролю результатів навчальних досягнень студентів і визначених стратегій керування

їхньою навчально-пізнавальною діяльністю. Посібник має реалізовувати *дидактичні функції* (навчальну, координаційно-інтегрувальну, інформаційно-пізнавальну, прогностичну, розвивально-виховну й організаційно-управлінську) та містити *навчальний і додатковий* (вступний, інформаційно-довідковий, блок для розвитку навчально-стратегічної компетентності) *блоки* програми.

6. Для методики самостійного позааудиторного навчання майбутніх економістів ділового англomовного говоріння та письма з використанням мультимедійного електронного посібника оптимальною є *система вправ* з формування в студентів англomовних компетентностей у діловому говорінні та письмі, яка містить підсистеми з відповідними групами вправ для формування мовленнєвих навичок у діловому говорінні та письмі; для формування й розвитку вмінь ділового діалогічного мовлення, ділового монологічного мовлення і ділового письма; самостійного продукування ділового діалогічного мовлення, ділового монологічного мовлення і ділового писемного мовлення; лінгвосоціокультурної та навчально-стратегічної компетентностей у діловому говорінні та письмі.

Наукова новизна здобутих результатів:

вперше обґрунтовано теоретико-методичні засади організації СПР майбутніх економістів у процесі оволодіння діловим англomовним говорінням та письмом з використанням МЕП, що включають: методологічні підходи, цілі, дидактичні й методичні принципи; зміст самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей англomовного ділового говоріння і письма у єдності процесуального та предметного аспектів; засіб та організаційні форми цього навчання. Зроблено добір ситуацій англomовного усного і писемного ділового спілкування фахівців економічної галузі для самостійного позааудиторного навчання. Визначено вимоги до рівня самостійного оволодіння майбутніми економістами англomовними продуктивними компетентностями згідно із ситуаціями ділового спілкування; сформульовано вимоги до МЕП, як основного засобу самостійного оволодіння майбутніми економістами продуктивними компетентностями, та розроблено методику самостійного оволодіння майбутніми економістами англomовними компетентностями у діловому говорінні та письмі з використанням МЕП у позааудиторній роботі;

удосконалено критерії оцінювання компонентів англomовних компетентностей у діловому говорінні та письмі; визначення принципів організації СПР з оволодіння ДАМ та підходи до вирішення проблеми структури і змісту МЕП для СПР майбутніх економістів над англomовними компетентностями у діловому говорінні та письмі;

подальшого розвитку набули положення про готовність студентів до СПР засобами МЕП (психолого-педагогічні та методичні особливості); визначення і характеристика рівнів автономії майбутніх економістів у роботі з МЕП; форми та види контролю рівня сформованості англomовних компетентностей у діловому говорінні та письмі в процесі СПР з використанням МЕП.

Практичне значення здобутих результатів полягає у доборі ситуацій англomовного усного і писемного ділового спілкування фахівців економічної галузі для самостійного позааудиторного навчання; доборі та організації навчального

матеріалу для самостійного позааудиторного навчання ділового англomовного говоріння та письма; укладанні системи вправ для самостійного позааудиторного оволодіння англomовними компетентностями у діловому говорінні та письмі майбутніми економістами та врахування особливостей її реалізації в МЕР; розробленні комплексу комп'ютерних вправ і завдань для самостійного позааудиторного навчання майбутніх економістів ділового говоріння та письма згідно із ситуаціями ділового усного й писемного спілкування; проектуванні моделі організації СПР майбутніх економістів з оволодіння англomовними компетентностями у діловому говорінні та письмі з використанням МЕР «Cool Businessman»; укладанні методичних рекомендацій щодо організації СПР з оволодіння студентами англomовними компетентностями у діловому говорінні та письмі з використанням МЕР «Cool Businessman»; розробленні навчальних посібників для СПР студентів «Ділова англійська мова», «Ділова англійська мова: Завдання для самостійної роботи з англійської мови за професійним спрямуванням», «Книга для викладача «Ділова англійська мова» з електронним носієм (CD)».

Результати дослідження **впроваджено** в навчальний процес у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (довідка № 14/15-1767 від 21.06.2016 р., протокол № 9 засідання кафедри іноземних мов від 23.05.2016 р.), Полтавському національному технічному університеті імені Юрія Кондратюка (довідка № 21-11-1160 від 01.06.2016 р., протокол № 9 засідання кафедри іноземних мов від 24.05.2016 р.), Тернопільському національному економічному університеті (довідка № 126-06/ 1946 від 20.09.2016 р. протокол № 1 засідання кафедри іноземних мов від 29.08.2016 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження висвітлювались у виступах автора на *міжнародних науково-практичних*: «Підготовка полікультурної багатомовної особистості в умовах інтеграції України у світовий освітній простір» (Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2007); «Полікультурні аспекти іншомовної освіти в контексті євроінтеграції» (Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2008); «Проблеми іншомовної освіти у полікультурному світі» (Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2009); «Сучасні тенденції іншомовної освіти в полілозі культур» (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2010); «Проблеми викладання другої іноземної мови в середніх загальноосвітніх та вищих навчальних закладах» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2010); «Пріоритетні напрями підготовки вчителя іноземної мови у контексті вимог Болонського процесу» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2011); «Мови у відкритому суспільстві» (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2011); «Мови у відкритому суспільстві: проблеми міжкультурного спілкування» (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2013); «Discovery Learning: Content-Based Learning for EFL / ESP Teacher» (Харківська академія муніципальної економіки, 2009); «Лингвокультурное образование в системе вузовской подготовки специалистов» (Білорусь: Брестський

державний університет імені О.С. Пушкіна, 2010; 2012); «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість» (Національний університет «Острозька академія», 2011; 2012); «Україна і світ: діалог мов та культур» (Київський національний лінгвістичний університет, 2012-2015); «Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах» (Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 2012); «Modern problems of education and science» (Угорщина: Будапешт, січень 2013; липень 2013); «Электронное обучение языкам и переводу в высшей школе» (Севастопольський університет банківської справи Національного банку України, 2013); «Міжкультурне спілкування у глобалізованому світі» (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2014); «Проблеми міжкультурного спілкування в епоху глобалізації» (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2015); «Педагогічні ідеї Софії Русової у контексті сучасної освіти» (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2016); «Формування полікультурної мовної особистості в контексті нової парадигми освіти» (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2011); «Пріоритетні напрями формування у студентів вищих навчальних закладів професійної іншомовної компетентності» (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2008-2010); «Полілог культур: освітній і культурологічний аспекти» (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2013); «Проблеми іншомовної освіти в епоху глобалізації» (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2016); «Актуальні проблеми германо-романської філології та освітній соціокультурний процес» (Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2016); та *всеукраїнських конференцій і семінарах*: «Сучасні проблеми економічного та соціального розвитку України» (Київ: Українська академія бізнесу та підприємництва, 2008); «Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії» (Рівненський інститут Київського університету права НАН України, 2012); «Компетентнісна парадигма розвитку мовної освіти у середній і вищій школах: сучасні виклики» (Чернігівський державний технологічний університет, 2013); «Ідеї К.Д. Ушинського в розвитку вітчизняної освіти» (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2013); «Інноваційні технології у контексті іншомовної підготовки фахівця» (Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, 2014); «Компетентнісно-діяльнісні технології навчання іноземної та рідної мови у середній і вищій школі» (Чернігівський національний технологічний університет, 2014); «Роль іншомовної освіти в євроінтеграційних процесах в Україні» (Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, 2015).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 73 наукових працях, із них: 1 монографія, 3 навчальних посібника, 47 статей, опубліковані у фахових науково-методичних виданнях, 22 наукових доповідей та тез.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Список використаних джерел містить 934 найменувань, у тому числі 154 джерела англійською, іспанською, французькою та німецькою мовами. Додатки розміщено на 259 сторінках. У тексті дисертації наведено 34 таблиці, 28 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 791 сторінку, із них основного тексту – 429 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **першому розділі** «Теоретичні передумови організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх економістів з ділової англійської мови» розглянуто теоретичні передумови організації СПР студентів економічних спеціальностей з ДАМ на основі аналізу сучасних досліджень у галузі педагогіки, вікової психології, психолінгвістики, методики викладання іноземних мов, освітніх документів, публікацій Ради Європи з проблеми організації СПР майбутніх економістів з ДАМ; розроблено концептуальні засади організації СПР майбутніх економістів у процесі навчання ділового англомовного говоріння та письма; визначено психолого-педагогічні й методичні передумови та принципи організації СПР з оволодіння ДАМ; проаналізовано психолінгвістичні й психологічні засади формування англомовних компетентностей у діловому говорінні й письмі.

У нашому дослідженні *СПР з оволодіння майбутніми економістами англомовним діловим говорінням та письмом* – це форма позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності, яку організовує і контролює студент на основі зовнішнього опосередкованого управління викладачем.

З'ясовано, що підвищити якість оволодіння студентами мовленнєвими компетентностями в говорінні та письмі у процесі СПР можливо завдяки використанню МЕР. *МЕР для самостійного позааудиторного навчання майбутніх економістів англомовного ділового говоріння та письма* – це інтерактивне електронне навчальне видання, призначене для СПР під час оволодіння майбутніми економістами англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі на рівні B2.2, у якому подано текстову, звукову, графічну, ілюстративну та інші види інформації, що моделюють ситуації ділового усного та писемного спілкування АМ, забезпечують безперервність і повноту дидактичного процесу навчання говоріння та письма ДАМ, різні форми контролю результатів навчальних досягнень студентів і визначених стратегій керування їхньою навчально-пізнавальною діяльністю.

Встановлено, що організація самостійного позааудиторного навчання ДАМ у ВНЗ залежить від *моделі педагогічної взаємодії викладача і студента* (за Т.М. Гусак, О.Г. Малінко, Т.Ю. Тамбовкіною), *способу управління навчальною діяльністю у СПР студентів* (за Т.Ю. Тамбовкіною), *рівня автономії студентів* (за L. Dickinson, І.П. Задорожньою), *характеру управління* (за І.П. Задорожньою) та *контролю за ходом виконання СПР*. Із забезпеченням студентів спеціальними навчальними засобами, які можуть створити умови для формування у майбутніх економістів умінь визначати власні цілі, ставити перед собою конкретні завдання, обирати шляхи і способи їх реалізації в самостійному позааудиторному навчанні ДАМ, було визначено такі *рівні автономії*:

1) *часткову автономію з внутрішнім самоконтролем та із зовнішнім автоматизованим контролем* (викладач визначає мету, завдання, шляхи їхньої реалізації, контролює процес і результат виконання СПР) – *авторитарна (суб'єктно-об'єктна) модель* педагогічної взаємодії викладача і студента з *жорстким управлінням* (безпосередньо керована ззовні);

2) *напіваавтономію* (викладач визначає мету і завдання, надає студентам відносну свободу щодо добору шляхів, у тому числі й із запропонованих, та ходу виконання завдання, контролює його результат) – *особистісно орієнтована (суб'єктно-об'єктна) модель* педагогічної взаємодії викладача і студента з *відносно жорстким характером управління* (частково керована ззовні);

3) *умовно повну автономію* (передбачається самостійне визначення студентом рубіжних і кінцевих цілей з урахуванням програмних вимог та індивідуальних потреб; можливість консультування за потреби з викладачем; самостійна реалізація поставлених завдань; самоконтроль і самокорекція, оцінювання результатів; опосередкований та відстрочений контроль викладачем здобутих у результаті СПР студентами знань, навичок і вмій) – *індивідуально орієнтована (суб'єктна) модель* педагогічної взаємодії викладача і студента з *гнучким управлінням* (керована студентом (умовно-автономна)).

Доведено, що під час організації СПР майбутніх економістів у навчанні ділового англійського мовлення та письма доцільно використовувати різні *види СПР*, виокремлені за такими критеріями:

1) *провідною компетентністю*: СПР з оволодіння англійськими компетентностями у діловому діалогічному мовленні (ДДМ), діловому монологічному мовленні (ДММ) та у діловому писемному мовленні (ДПМ);

2) *дидактичною функцією*: СПР, спрямована на оволодіння англійськими компетентностями у діловому мовленні та письмі; контроль та самоконтроль рівня володіння цими компетентностями;

3) *характером і способом управління*: СПР: безпосередньо керована ззовні; частково керована ззовні; керована опосередковано та керована студентом (автономна) (за Т.Ю. Тамбовкіною, І.П. Задорожньою);

4) *характером виконання*: відтворювальна, перетворювальна, творча (за І.А. Рапопорт, Г.А. Турій);

5) *рівнем самостійності навчальних дій студентів*: рецептивна, репродуктивна, рецептивно-продуктивна, продуктивна (за L. Dickinson, H. Holes, D. Little, Л.В. Трохимовою, Л.М. Шерстюк);

6) *кількістю учасників*: індивідуальна, парна, групова (індивідуально-групова), колективна, комбінована (за Е.Г. Арванітопуло, І.П. Задорожньою);

7) *характером засобів навчання, що використовуються*: з використанням технічних, нетехнічних засобів навчання, та з комбінованим використанням технічних і нетехнічних засобів навчання (за А.М. Щукіним, О.М. Шерстюк та ін.);

8) *обсягом часу виконання*: епізодична, тривала, довгострокова (за А.В. Конишевою).

До концептуальних засад організації СПР майбутніх економістів з ділового англійського мовлення та письма з використанням МЕП було віднесено

методологічні підходи (системний, компетентнісний, рефлексивний, особистісно-діяльнісний і ситуаційний) та етапи самостійного позааудиторного навчання (організаційний, навчальний і контрольний).

На основі *системного підходу* досліджуються способи організації елементів системи в єдине ціле, у взаємодії процесів функціонування системи, її підсистем, елементів самостійного позааудиторного навчання студентів ділового говоріння та письма АМ. З метою впровадження цього підходу в навчальний процес необхідно враховувати *методичний зміст, систему навчально-методичних засобів, функціональні компоненти* (організаційний, конструктивний, проектувальний, комунікативний, гностичний (дослідницький) та креативний (творчий)), *принципи* (системності; пропорційно-послідовного просування стадіями, етапами і напрямками розв'язання задачі/проблеми; співвідношення окремих рівнів ієрархії в системі; цілісності окремих етапів вирішення проблеми з позицій єдиної мети; взаємодії суб'єкта та об'єкта пізнання; взаємопов'язаності практичної діяльності, пізнання та комунікації; взаємозв'язку пізнавальної діяльності й творчого процесу), *макро- та мікростадії* СПР майбутніх економістів з АМ з використанням МЕП.

У процесі реалізації *компетентнісного підходу* передбачається розроблення вимог до рівня володіння студентами мовленнєвими компетентностями у ДДМ, ДММ, ДПМ, мовними (лексичною, граматичною і фонетичною) компетентностями, лінгвосоціокультурної та навчально-стратегічної компетентностей у діловому говорінні та письмі згідно із ситуаціями ділового спілкування, а також визначення критеріїв оцінювання рівня володіння цільовими продуктивними компетентностями.

Основоположним елементом *рефлексивного підходу* є рефлексія, яка є необхідною умовою ефективності СПР у навчанні майбутніх економістів ділового говоріння та письма АМ. До основних принципів цього підходу відносимо *принципи свідомості* (студентом усвідомлюється програма навчання ділового говоріння та письма АМ, передусім, засобами МЕП) і *розвитку автономії студентів* (передбачається реалізація різних рівнів автономії, де може здійснюватися самостійний добір студентами цілей, що відображають індивідуальну траєкторію їх розвитку та навчання). На основі цих принципів передбачається побудова МЕП і раціональний розподіл навчального матеріалу на модулі.

Робота з кожним модулем має проходити у три етапи:

1. *Підготовчий етап*. Загальне знайомство з модулем в цілому, де розкривається мета модуля, надається зміст (процесуальний та предметний аспекти) згідно із темами та ситуаціями ділового спілкування; ознайомлення з таблицями самооцінювання і сторінками таблиці планування та досягнень для визначення рівня сформованості навчально-стратегічної компетентності та їх навчальної автономії, а також очікування студентів від СПР з використанням МЕП.

2. *Навчальний етап*. Опрацювання у модулі кожного Unit з трьома комплексами вправ та завдань, які передбачають перегляд відеофонограми та роботу з нею; виконання вправ та завдань з фонограмою; фіксування творчих завдань і зберігання їх в окремому файлі МЕП для подальшого аналізу,

самооцінювання згідно з ключами (після вправ та завдань) та за запропонованими дескрипторами в таблиці самооцінювання.

Самоконтроль, самоаналіз і усвідомлення рівня володіння АК у говорінні та письмі, лінгвосоціокультурної та навчально-стратегічної компетентностей у діловому говорінні та письмі протягом навчання ДАМ відбувається через ознайомлення студентів із рекомендаціями та правилами ведення бізнесу відповідно до певних ситуацій ділового усного та писемного спілкування, перегляд та вивчення нових слів і словосполучень модуля та використаних джерел у модулі.

3. *Рефлексивний (підсумковий) етап.* Здійснення самоконтролю і самооцінювання результатів навчальної діяльності після роботи з модулем; виконання вправ та завдань для формування та розвитку навчально-стратегічної компетентності, заповнення таблиць планування та досягнень і таблиці самооцінювання.

У цілому організація СПР студентів у навчанні ДАМ на основі рефлексивного підходу має бути гнучкою, оперативною, спільно-розподіленою (оскільки здійснюється співпраця між викладачем, який виступає в ролі консультанта-координатора, і студентом, який самостійно засвоює навчальний матеріал певного модуля в МЕР), із забезпеченням зворотного зв'язку. Процес самостійного позааудиторного навчання англомовного ділового говоріння засобами МЕР повинен бути спрямований на розвиток *рефлексивних умінь*, який формується в студентів під час вирішення спеціально організованих професійних проблемних ситуацій ділового усного і писемного спілкування. На засадах рефлексивного підходу до організації СПР із ділового говоріння та письма АМ розроблюється МЕР для самостійного позааудиторного навчання ділового говоріння та письма АМ, створюється методика організації СПР з оволодіння АК у діловому говорінні та письмі з використанням МЕР.

Згідно з положеннями *особистісно-діяльнісного підходу* організація СПР студентів економічних спеціальностей з формування АК у діловому говорінні та письмі має здійснюватися з урахуванням *індивідуальних особливостей* студентів, *рівня сформованості в них англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі, потреб у майбутній професійній діяльності, особистого досвіду та темпу* роботи з навчальним матеріалом МЕР із застосуванням *індивідуальних, парних, групових форм СПР, рольової та ділової гри* або її елементів, із *добором змісту* навчання майбутніх економістів АМ. У процесі реалізації цього підходу передбачається формування здатності особистості до *творчості* (заохочення студента до виконання різноманітних творчих видів роботи, наприклад, написання ділової кореспонденції, документації (контрактів, угод) щодо проведення ділових презентацій, засідань тощо) та *продуктивності* (самостійне продукування ділового англомовного усного та писемного тексту) у СПР з різними *режимами управління траєкторією* навчання ділового говоріння та письма АМ. З цією метою кожному студенту необхідно надавати навчальні матеріали і завдання *різних рівнів складності* залежно від його навчальних досягнень, здібностей, інтересів і можливостей, способів рефлексії, самоконтролю та самооцінювання діяльності. Студент має *право вибору часу, темпу та місця* виконання СПР.

В основу *ситуаційного підходу* (J. Addams (1931), M.P. Follett (1951), F.E. Fielder, M.M. Chemers, L. Mahar (1977); J. Woodward (1965), R. Stogdill (1974) J.C. Richards, T.S. Rodgers (1986) та ін.) до вирішення проблеми організації СПР у навчанні студентів ділового говоріння та письма АМ покладено поняття *ситуації*. Дотримання положень ситуаційного підходу в контексті дослідження має здійснюватися через включення ситуацій ділового спілкування (ділові засідання, презентації, ділове інтерв'ю (співбесіда), ділові зустрічі, ділові телефонні контакти, ділові перемови щодо надання послуг, укладання угод чи контрактів, ділова презентація) та проблемних ситуацій у зміст самостійного позааудиторного навчання ділового говоріння та письма АМ, у розподілі вправ і завдань для навчання ділового говоріння та письма згідно із ситуаціями ділового спілкування в МЕП, через проектування навчальних модулів в МЕП з урахуванням вищезазначених ситуацій, у розробленні порад для ділового усного та писемного спілкування АМ в МЕП, у створенні методики організації СПР у процесі навчання ділового говоріння та письма з використанням МЕП згідно із ситуаціями ділового спілкування.

Організацію СПР у процесі навчання ділового говоріння та письма АМ з використанням МЕП доцільно здійснювати поетапно.

Перший етап – організаційний – містить пропедевтичну та початкову стадії організації СПР студентів. На *пропедевтичній* стадії передбачається визначення рівня володіння студентами економічних спеціальностей англійськими компетентностями у діловому говорінні та письмі; добір навчального матеріалу з використанням МЕП; укладання системи вправ і завдань для самостійного позааудиторного навчання ДДМ, ДММ і ДПМ, моделювання її у МЕП; розподіл студентів (групи, підгрупи) для реалізації певного рівня автономії; визначення способу управління їх навчальною діяльністю під час самостійного позааудиторного навчання говоріння й письма ДАМ засобами МЕП; розміщення МЕП на флеш-карті (або іншому електронному носії) та подальше встановлення програми МЕП на комп'ютері студента. На *початковій* стадії розпочинається навчальна діяльність студентів, а саме: відбувається ознайомлення студентів з цілями і змістом самостійного позааудиторного навчання ділового говоріння та письма АМ, з МЕП; визначення послідовності опрацювання кожного модуля; ознайомлення з методичними рекомендаціями, таблицями самооцінювання і сторінками таблиці планування та досягнень кожного студента для визначення рівня сформованості навчально-стратегічної компетентності, їхньої навчальної автономії, а також формулювання очікувань студентів від СПР із використанням МЕП.

Другий етап – навчальний – є основним. На ньому здійснюється впровадження технології самостійного позааудиторного навчання майбутніх економістів ділового говоріння та письма АМ з використанням МЕП. Навчальний етап спрямований на опрацювання студентами модулів «Ділове формальне й неформальне спілкування, працевлаштування»; «Ділове спілкування по телефону. Інтернет-спілкування»; «Ділова презентація», «Ділове засідання»; «Ділові перемовини». Під час самостійного позааудиторного навчання англійського

ділового говоріння та письма засобами МЕП передбачається реалізація таких рівнів автономії, як часткова, напівавтономія та умовно повна автономія студентів.

Контрольний етап є завершальним. На ньому передбачається досягнення запланованих цілей та реалізація творчого (усного й письмового) продукту в процесі навчання студентів ділового говоріння та письма АМ засобами МЕП, контроль і самоконтроль рівня самостійного позааудиторного оволодіння продуктивними компетентностями ділового спілкування АМ.

Поетапне самостійне позааудиторне навчання студентів економічних спеціальностей англomовного говоріння та письма засобами МЕП відбувається згідно з принципами концентрації навчання на поставленій меті (цілях), відкритості, функціональності, ієрархічності, послідовності, урахування різних рівнів автономії, системності; пропорційно-послідовного просування стадіями, етапами та напрямками розв'язання завдань; цілісності окремих етапів вирішення проблеми з позицій єдиної мети; взаємодії суб'єкта й об'єкта пізнання.

У процесі дослідження було також визначено *психолого-педагогічні та методичні передумови* організації ефективної СПР майбутніх економістів з оволодіння говорінням і письмом ДАМ:

- *психологічні*: урахування індивідуально-психологічних, вікових і національних особливостей студентів та їх індивідуального досвіду (цілі, мотиви, адаптація); здатність студента до ефективного здійснення рефлексії (добору стратегій і прийомів; самовизначення, співробітництва й саморегуляції; самореалізації, демонстрації та рефлексивного (само)оцінювання студентом своїх досягнень); урахування зовнішніх і внутрішніх умов для саморозвитку студента; урахування інтересів та мотивації до самостійного оволодіння англomовними компетентностями;

- *педагогічні*: дотримання вимог щодо розвитку самостійності студентів та реалізації їхніх пізнавальних потреб; знання загальних навчальних цілей і раціональних прийомів роботи з навчальним матеріалом; поєднання функцій суб'єкта й об'єкта навчання з метою розвитку в студентів навичок самоуправління навчальною діяльністю в позааудиторний час; розвиток професійних інтересів і самовизначення майбутніх економістів; використання мультимедійних засобів навчання (МЕП) у процесі СПР майбутніх економістів;

- *методичні*: урахування етапів організації СПР у процесі оволодіння ДАМ; застосування різних видів і форм СПР з метою навчання ділового говоріння та письма з використанням МЕП; побудова самостійного позааудиторного навчання ДАМ з урахуванням міжпредметних зв'язків, ситуацій ділового спілкування тощо; реалізація різних рівнів автономії студентів; використання рольових і ділових ігор в позааудиторному навчанні АМ; добір стратегій, необхідних для вирішення навчального завдання ДАМ під час СПР; забезпечення відповідного рівня інформаційної культури студентів, що надає можливість швидкого пошуку та інтерпретації інформації; контроль і самоконтроль; оцінювання й самооцінювання згідно з критеріями оцінювання успішності.

У процесі аналізу *психолінгвістичних і психологічних засад* формування англomовних компетентностей у діловому говорінні та письмі було подано

характеристику процесів говоріння й письма, розглянуто їх спорідненені й відмінні ознаки. На основі наукових досліджень було з'ясовано, що на якість самостійного позааудиторного оволодіння студентами англomовними компетентностями у говорінні та письмі впливають закономірності функціонування мислення, усвідомленості, уваги, зосередженості, емоцій, мотивації, пам'яті, стратегій одержання, зберігання і відтворення інформації, механізмів усного та писемного мовленнєвого спілкування (відтворення (або репродукція), добір, комбінування, трансформація, конструювання, прогнозування (антиципація), дискурсивність).

У дослідженні розглянуто *дидактичні та методичні принципи* самостійної позааудиторної роботи з оволодіння англomовними компетентностями у діловому говорінні та письмі. До основних *дидактичних* принципів було віднесено принципи наочності, активності, творчості, урахування індивідуальних особливостей студентів, поєднання індивідуальних, парних і групових форм СПР, виховного навчання, доступності й посильності, доцільності застосування МЕР, а до *методичних* – принципи комунікативності, автентичності навчальних матеріалів з говоріння та письма ДАМ, взаємопов'язаного та інтегрованого навчання видів мовленнєвої діяльності (говоріння і письма) й аспектів мови, взаємопов'язаного навчання говоріння та письма ДАМ і культури ділового спілкування, професійної спрямованості усного і писемного спілкування ДАМ, розвитку автономності студентів.

У **другому розділі** «Методичні основи самостійного позааудиторного оволодіння майбутніми економістами англomовними компетентностями у говорінні та письмі» було здійснено науковий аналіз методичних основ самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей англomовного ділового говоріння та письма.

У ході дослідження визначено *основні цілі* самостійного позааудиторного оволодіння студентами економічних спеціальностей англomовними компетентностями у діловому говорінні та письмі: *практичну* (самостійне позааудиторне опанування студентами англomовними компетентностями та її компонентами (мовленнєвими і мовними компетентностями, лінгвосоціокультурною та навчально-стратегічною компетентностями) у діловому говорінні та письмі на рівні B2.2, який забезпечує вільне ділове усне та письмове спілкування, сприяє розвитку самостійності студентів у навчальній та пов'язаній зі спеціалізацією сферах, а також подальше підтримання і вдосконалення цього рівня у процесі самоосвіти); *виховну* (виховання у студентів культури ділового спілкування, прийнятої у діловому англomовному світі, почуттів та емоцій; формування ціннісних орієнтацій, позитивного ставлення до ДАМ, культури народу, який спілкується цією мовою; розуміння важливості оволодіння діловими англomовними компетентностями у говорінні та письмі, потреби користування нею як засобом ділового спілкування); *освітню* (усвідомлення студентами суті мовних явищ та іншої системи понять, через яку може сприйматися дійсність; здобуття знань про культуру, історію, економіку, реалії та традиції країни, мова якої вивчається; залучення студентів до англomовної ділової культури) й *розвивальну* (розвиток у студентів мотивації до подальшого професійного оволодіння англomовними

компетентностями у говорінні та письмі, підвищення рівня культури ділового спілкування АМ; удосконалення мовленнєвих здатностей студентів у процесі професійного навчання ДАМ; формування автономності в оволодінні англомовними компетентностями у говорінні та письмі).

На основі урахування результатів досліджень І.Л. Бім, Н.Д. Гальської та Н.І. Гез було визначено *зміст* самостійного позааудиторного навчання англомовного ділового говоріння та письма, який охоплює два аспекти:

1) *предметний* (сфери і види ділового спілкування; психологічні й мовленнєві ситуації та ролі; невербальні засоби спілкування; комунікативні цілі й наміри; ситуації ділового спілкування; тексти; мовленнєвий і мовний матеріал, специфічний для оволодіння студентами ДАМ; навчальні й комунікативні стратегії та відповідні вказаному аспекту знання);

2) *процесуальний* (мовленнєві вміння у говорінні й письмі; лексичні, граматичні та фонетичні навички оперування мовним матеріалом; навички оперування лінгвосоціокультурним матеріалом ДАМ, уміння вступати в комунікативні стосунки, орієнтуватися у соціальних, культурних, ділових усних і писемних ситуаціях спілкування, керувати ними; уміння оперувати навчальними й комунікативними стратегіями; відповідні вправи для формування зазначених навичок і вмінь).

У розділі конкретизовано вимоги до володіння студентами економічних спеціальностей компетентностями у діловому говорінні та письмі на рівні В 2.2 у процесі здійснення СПР. *Мовленнєві компетентності* у говорінні та письмі було визначено як здатність здійснювати ділове спілкування усно (ДДМ і ДММ) та письмово відповідно до конкретної ситуації ділового спілкування, мовленнєвого завдання й комунікативного наміру та згідно з правилами ділового спілкування (з іноземним партнером). Кожна компетентність (у говорінні та письмі) включає знання, навички та вміння, мовленнєву здатність. Було уточнено вимоги до рівня володіння англомовним ДДМ, ДММ і ДПМ, досліджено та виокремлено мовленнєвий і мовний компоненти компетентностей у ДДМ, ДММ і ДПМ. *Мовні компетентності* пов'язані з оволодінням мовним матеріалом з метою його використання в усному і писемному мовленні ДАМ. У процесі дослідження конкретизовано вимоги до рівня володіння англомовними фонетичними, лексичними, граматичними знаннями і навичками студентів у ДДМ, ДММ і ДПМ. Щодо лінгвосоціокультурної компетентності було сформульовано вимоги до рівня володіння лінгвосоціокультурними знаннями, навичками і вміннями. У зміст навчально-стратегічної компетентності було включено знання та вміння, необхідні для оволодіння студентами економічних спеціальностей діловим говорінням й письмом АМ.

На основі аналізу лінгвістичних досліджень було розглянуто особливості *англомовного ділового говоріння* (діалогічне й монологічне мовлення) згідно з такими ситуаціями ділового спілкування, як зустріч ділових партнерів, ділові перемовини, співбесіда під час працевлаштування на роботу, ділова презентація, ділові засідання, ділові телефонні розмови. Було виокремлено типи та види *діалогів* ((ділові контактні (етикетна бесіда, знайомство партнерів, інтерв'ю /

співбесіда, інтерв'ю з доповідачем, ділова бесіда (начальника з робітником, колегами, партнерами для обміну думками чи пропозиціями), світська бесіда (перед переговорами/перемовинами) й дистантні розмови (телефонні розмови), дискусії (дискусії щодо оформлення та підписання контрактів та угод, дискусії щодо спірного питання протягом засідання (дискусійні наради), дискусії щодо вирішення або прийняття рішення, обговорення питань (перемовини під час переговорів)) і *монологів* (діловий монолог-оповідь, ділова доповідь-презентація, ділове телефонне голосове повідомлення (монолог-повідомлення), монолог головуючого, діловий монолог-звіт).

Для створення вправ і завдань з написання й оформлення ділової документації, пов'язаної з працевлаштуванням, засіданнями, перемовинами; укладання й обговорення ділових контрактів та угод під час проведення ділових перемовин; ведення ділової кореспонденції; створення й написання есе, доповіді, звіту, резюме тощо було виокремлено такі *жанри офіційно-ділового стилю*: *паперові й електронні ділові листи* (лист-заява, супровідний (мотиваційний) лист, рекомендаційний лист, лист-відповідь, факс тощо); *резюме (CV)* (хронологічне, функціональне та резюме комбінованого типу); *звіти* (офіційні і неофіційні (Research reports, Debriefing reports, Informal reports), *анотації* (abstracts), *резюме* (Executive summary), *тези* доповідей та ділових презентацій, *есе* (Five Paragraph Essay та ін.), *повідомлення* (електронне повідомлення (memo), телефонне повідомлення (message), записки (notes) у межах компанії, підприємства). Зазначені тексти ДПМ було досліджено згідно з їх *комунікативною метою, каналом комунікації, композицією, стильовими ознаками, мовними* (у деяких випадках ще й *позамовними*) й *мовленнєвими особливостями, жанрово-стилістичною домінантою*.

У **третьому розділі** «Теоретичні засади використання мультимедійного електронного посібника в самостійній позааудиторній роботі майбутніх економістів у навчанні ділового говоріння та письма» подано характеристику МЕРП як засобу організації самостійного позааудиторного навчання англomовного ділового говоріння та письма; визначено методичні особливості використання МЕРП у формуванні англomовних компетентностей у діловому говорінні та письмі; розглянуто питання щодо контролю і самоконтролю рівня володіння продуктивними компетентностями у СПР з використанням МЕРП.

Проведений аналіз педагогічних досліджень щодо застосування МЕРП у процесі самостійного позааудиторного навчання ДАМ студентів економічних спеціальностей дає підстави враховувати: 1) *переваги й недоліки* навчання студентів за допомогою МЕРП; 2) *рекомендації щодо санітарно-гігієнічних умов роботи* майбутніх економістів *за комп'ютером*; 3) *загальні* (інформативність, забезпечення зворотного зв'язку, покроковий процес під час подачі навчального матеріалу, адаптивність навчального матеріалу, доступність МЕРП, очевидність результату) та *спеціальні* (технічні, ергономічні, психолого-дидактичні, методичні) *вимоги* до МЕРП; 4) *дидактичні функції* МЕРП для СПР студентів.

У самостійному позааудиторному навчанні студентів англomовного ділового говоріння та письма МЕРП виконує такі *дидактичні функції*:

- *навчальну* (передбачає опанування основними компонентами англомовної комунікативної компетентності; забезпечення комунікативної культури користування усною та писемною ДАМ; організацію змісту навчання ДАМ під час оволодіння англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі; організацію міжособистісного й ділового спілкування між студентами, викладачем і групою);

- *координаційно-інтегрувальну* (реалізовує варіанти комбінування навчального матеріалу електронного й паперового підручників (посібників), інтегрування інформації з різних джерел і дидактичних властивостей інших засобів навчання, різні способи поєднання з іншими засобами навчання – дидактичними матеріалами, наочністю, таблицями, зошитами з друкованою основою, педагогічними програмними засобами);

- *інформаційно-пізнавальну* (передбачає задоволення потреб у пізнанні, бажання поглибити досвід, здобути нові знання; подання пізнавальної, методичної, професійної інформації; візуалізацію невербальної інформації у формі природних і штучних опор з мультимедійними елементами; формування вмінь пошукової та дослідницької діяльності);

- *прогностичну* (полягає в передбаченні можливих ускладнень, а також способів їх подолання під час виконання завдань; у накопиченні статистичної інформації в МЕП про самостійну позааудиторну навчальну діяльність студентів; у включенні анімації та відеосюжетів в МЕП до контексту змісту; в урахуванні вікових особливостей студентів, відповідності оформлення електронного тексту загальноприйнятому стандарту (наприклад, розмір шрифтів поданого тексту);

- *розвивально-виховну* (передбачає розвиток логічного, аналітичного і конструктивного мислення студентів; озброює їх ефективними методами пізнання та засобами швидкого здобування знань; виконує виховний ефект на основі розвитку особистості);

- *організаційно-управлінську* (передбачає планування, організацію СПР за модульним принципом, формування індивідуальної траєкторії навчання; багаторівневе подання навчального матеріалу та інтерактивний характер взаємодії студента і засобу навчання (тобто МЕП); накопичення даних про результати навчальних досягнень; наявність автоматизованої системи діагностики знань; контроль і самоконтроль, корекцію та самокорекцію, оцінювання й самооцінювання СПР у навчанні говоріння та письма ДАМ; забезпечення завдань зразками і ключами для внутрішнього самоконтролю; дистанційний зовнішній контроль з боку викладача і партнерів).

У процесі дослідження було з'ясовано, що організація СПР майбутніх економістів у процесі оволодіння англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі з використанням МЕП повинна ґрунтуватись, окрім зазначених методичних принципів самостійної позааудиторної роботи з оволодіння англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі, ще й на квантуванні навчального матеріалу в МЕП.

У дослідженні запропоновано здійснювати процес формування навичок і розвитку вмінь ділового говоріння та письма на *трьох етапах*: 1) *рецептивному*

(передбачається ознайомлення зі зразком ділового усного та писемного тексту (ділової презентації, ділового електронного листування, інтерв'ю тощо); 2) *репродуктивно-продуктивному* (передбачається репродукування тексту за зразком, реалізація логіко-композиційної побудови усних і писемних текстів тощо); 3) *творчому*, до якого входять *рецептивно-продуктивний* (сприйнятий попередньо текст не відтворюється, а служить стимулом для створення студентом усного/писемного тексту) і *продуктивний* (самостійне продукування усного й писемного тексту без опори на зразок) *підетати*. З урахуванням визначених етапів роботи виокремлено типи та види вправ, які доречно подавати в МЕП й пропонувати майбутнім економістам для самостійного позааудиторного виконання з метою формування англомовних компетентностей у говорінні та письмі.

У розділі зроблено висновок, що в процесі навчання ДАМ з огляду на основну мету СПР студентів економічних спеціальностей необхідно постійно контролювати рівень сформованості англомовних компетентностей майбутніх фахівців у діловому говорінні та письмі. Зауважимо, що в нашому дослідженні виявилися доцільними такі *види контролю*: *поточний* (спрямований на перевірку ефективності виконання студентами СПР з ДАМ для коригування навчальної діяльності з оволодіння англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі), *модульний* (рубіжний) (дає змогу визначити результати оволодіння студентами певними знаннями, навичками, вміннями з певного модуля в МЕП, який охоплює конкретні ситуації ділового усного і писемного спілкування). Було доведено, що під час організації СПР майбутніх економістів з оволодіння англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі засобами МЕП слід використовувати поточний усний і письмовий контроль результатів виконання СПР, самоконтроль (поточний і рубіжний) та взаємоконтроль.

Для забезпечення ефективності СПР студентів було досліджено *об'єкти контролю* рівня сформованості компетентності в ДАМ та виокремлено *критерії оцінювання рівня її сформованості* у студентів згідно з етапами навчання ділового говоріння та письма. Було з'ясовано *складники мультимедійного тестового завдання* (експозиція, інструкція щодо виконання завдання, зразок виконання, завдання, очікувана відповідь) з компонентами його специфікації в МЕП, *варіанти комбінування різних типів і видів тестових завдань у МЕП*.

До складу МЕП для оволодіння англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі у СПР, крім власне навчальної частини з говоріння та письма ДАМ, було включено тести (згідно із ситуаціями ділового спілкування), файли з таблицями («Таблиця самооцінювання», «Таблиця планування та досягнень») і рекомендаціями щодо ділового усного та писемного спілкування АМ.

У **четвертому розділі** «Методика самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей англомовного ділового говоріння та письма з використанням мультимедійного електронного посібника» розроблено й обґрунтовано методику організації самостійного позааудиторного оволодіння майбутніми економістами англомовними компетентностями у діловому англомовному говорінні та письмі з використанням МЕП «Cool Businessman».

З урахуванням визначених цілей самостійного позааудиторного навчання ділового говоріння та письма засобами МЕП та згідно з *принципами* тематичності; необхідності й достатності; посиленості і доступності; вживаності; системності та послідовності; відповідності комунікативним потребам студентів, їх інтелектуальному рівню та інтересам; пізнавальної, соціокультурної та професійно-практичної цінностей; автентичності було здійснено добір навчальних (паперових, аудіо- та відео-) текстів.

Виділені принципи надали можливість детально розглянути проблему добору навчальних текстів для самостійного позааудиторного навчання ділового говоріння та письма з використанням МЕП, а саме виокремити критерії добору текстів.

Під *критеріями добору текстів* для самостійного позааудиторного мультимедійного електронного навчання ділового говоріння та письма було взято до уваги певні риси (ознаки), завдяки яким оцінюється кількісно та якісно текстовий матеріал для його вживання/невживання як навчального матеріалу з говоріння та письма ДАМ засобами МЕП. Визначаючи критерії добору усних та писемних текстів згідно із ситуацією ділового спілкування як навчального матеріалу, було враховано мету навчання і програмні вимоги з ДАМ для студентів економічних спеціальностей щодо рівня володіння студентами діловим говорінням та письмом.

У процесі добору автентичних паперових текстів, аудіо- та відеофонограм виокремлено такі *критерії*: відносна актуальність; мотиваційна значущість; естетична цінність; жанрова різноманітність і відповідність ситуаціям ділового усного та писемного спілкування, що розглядаються на практичних заняттях з ДАМ. Крім того, добираючи автентичні паперові тексти, ми враховували їх функціональну спрямованість, соціальну обумовленість, пізнавальну цінність, відповідність програмним вимогам щодо навчання студентів ділового говоріння та письма АМ, обсяг, а добираючи аудіо- та відеофонограми – особливості використання текстів з участю ділових партнерів різного віку, статі та соціального стану в компанії/фірмі; тривалість аудіо- та відеофонограм.

До *системи вправ з формування в студентів англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі* було включено 11 підсистем з відповідними групами вправ.

Підсистема вправ 1 «Формування мовленнєвих навичок у діловому говорінні» містить три групи вправ для формування: 1.1 фонетичних, 1.2 лексичних і 1.3 граматичних навичок у ДДМ і ДММ.

Підсистема вправ 2 «Формування вмінь ДДМ» складається з чотирьох груп вправ для оволодіння діалогічними єдностями у веденні: 2.1 ділових контактних розмов (етикетних бесід, ділових бесід, співбесіди, світських бесід перед перемовинами); 2.2 інтерв'ю з доповідачем; 2.3 ділової телефонної розмови; 2.4 ділових дискусій.

Підсистема вправ 3 «Формування й розвиток умінь самостійного продукування ДДМ» об'єднує чотири групи вправ: 3.1 для оволодіння різними типами діалогів; 3.2 для навчання ведення ділових контактних розмов (етикетних бесід, ділових бесід, співбесід, світських бесід (перед перемовинами), інтерв'ю з доповідачем); 3.3 для навчання ведення ділової телефонної розмови; 3.4 для навчання ділових дискусій.

Підсистема вправ 4 «Розвиток умінь ДММ» має п'ять груп вправ для оволодіння: 4.1 діловим мінімонологом-оповіддю респондента (партнера); 4.2 діловим мінімонологом-повідомленням; 4.3 мінімонологом головуючого; 4.4 мінідоповіддю-презентацією; 4.5 мінімонологом-звітом (звітуванням).

Підсистема вправ 5 «Формування вмінь самостійного продукування різних типів монологу» містить п'ять груп вправ для оволодіння: 5.1 діловим монологом-оповіддю респондента (партнера); 5.2 діловим монологом-повідомленням; 5.3 монологом головуючого; 5.4 доповіддю-презентацією; 5.5 монологом-звітом.

Підсистема вправ 6 «Формування мовленнєвих навичок ділового письма» складається з трьох груп вправ для формування: 6.1. лексичних навичок ділового письма; 6.2 граматичних навичок ділового письма; 6.3 навичок розуміння та вживання засобів міжфразового зв'язку.

Підсистема вправ 7 «Формування вмінь ділового письма» об'єднує сім груп вправ для формування: 7.1 вмінь написання ділових листів; 7.2 вмінь написання й оформлення англомовної документації майбутнього претендента на роботу (резюме для працевлаштування, супровідного листа, рекомендаційного листа та листа-відповіді); 7.3 вмінь написання, оформлення й укладання ділових контрактів та угод; 7.4 й розвитку вмінь написання звітів (письмових доповідей); 7.5 вмінь написання тез доповідей і ділових презентацій, анотацій та резюме; 7.6 вмінь написання простих есе; 7.7 вмінь написання електронного й телефонного повідомлення, записки (нотаток).

Підсистема вправ 8 «Розвиток вмінь ділового письма» має сім груп вправ для розвитку вмінь написання: 8.1 ділових листів (ділового паперового й електронного листування, факсу), пов'язаних з комерційною зовнішньоекономічною діяльністю підприємства); 8.2 й оформлення англомовної документації майбутнього претендента на роботу (резюме для працевлаштування (CV), заяви, супровідного листа, рекомендаційного листа і листа-відповіді); 8.3 оформлення й укладання ділових контрактів та угод; 8.4 письмових доповідей (reports); 8.5 тез доповідей і ділових презентацій, анотацій та резюме (summary); 8.6 простих есе; 8.7 повідомлень.

Підсистема вправ 9 «Формування й розвиток лінгвосоціокультурної компетентності у діловому говорінні та письмі» об'єднує три групи вправ: 9.1 для оволодіння лінгвосоціокультурними знаннями ділового говоріння та письма АМ; 9.2 для формування й розвитку навичок адекватного використання у власному мовленні мовних одиниць з національно-культурною семантикою, з їх парадигматичними та синтагматичними зв'язками; 9.3 на розуміння й вживання формул мовленнєвого ділового етикету тощо.

Підсистема вправ 10 «Формування лінгвосоціокультурної компетентності й англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі» містить три групи вправ для формування: 10.1 лінгвосоціокультурної компетентності і компетентності у ДПМ; 10.2 лінгвосоціокультурної компетентності і компетентності у ДДМ; 10.3 лінгвосоціокультурної компетентності і компетентності у ДММ.

Підсистема вправ 11 «Формування навчально-стратегічної компетентності у діловому говорінні та письмі» складається з п'яти груп вправ для: 11.1 ознайомлення зі стратегіями, поданими в МЕП для навчання ділового говоріння та письма; 11.2 формування навчальних стратегій у діловому говорінні та письмі; 11.3 аналізу оформлення студентом ділового англомовного усного та писемного мовлення, ознайомлення з навчально-пізнавальним матеріалом ДАМ, здійснення організації рефлексії, здійснення самоконтролю, перевірки, повторення, перевірки та поглиблення знань з говоріння та письма ДАМ; 11.4 розвитку навчальних стратегій у діловому говорінні та письмі.

На основі запропонованої системи було розроблено комплекси вправ і завдань, які було реалізовано в МЕП «Cool Businessman» для організації СПР майбутніх економістів з метою формування англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі.

Розроблений МЕП «Cool Businessman» відповідає технічним, ергономічним, психолого-дидактичним і методичним вимогам та містить *навчальний блок* програми (п'ять модулів з 15 *Units* та трьома *Steps* у кожному Unit, тест до кожного модуля) і *додаткові блоки*: *вступний* (загальна інформація, функціонал кнопок програми, оцінка успішності); *інформаційно-довідковий* блок (мапи про кожний модуль, правила щодо ведення ділового спілкування для розвитку лінгвосоціокультурної компетентності, рекомендації роботи з МЕП); *блок для розвитку навчально-стратегічної компетентності* (рефлексивно-аналітичні та діагностично-інформувальні вправи, реалізовані в таблицях: «Таблиця самооцінювання», «Таблиця планування та досягнень студента») (див. рис. 1).

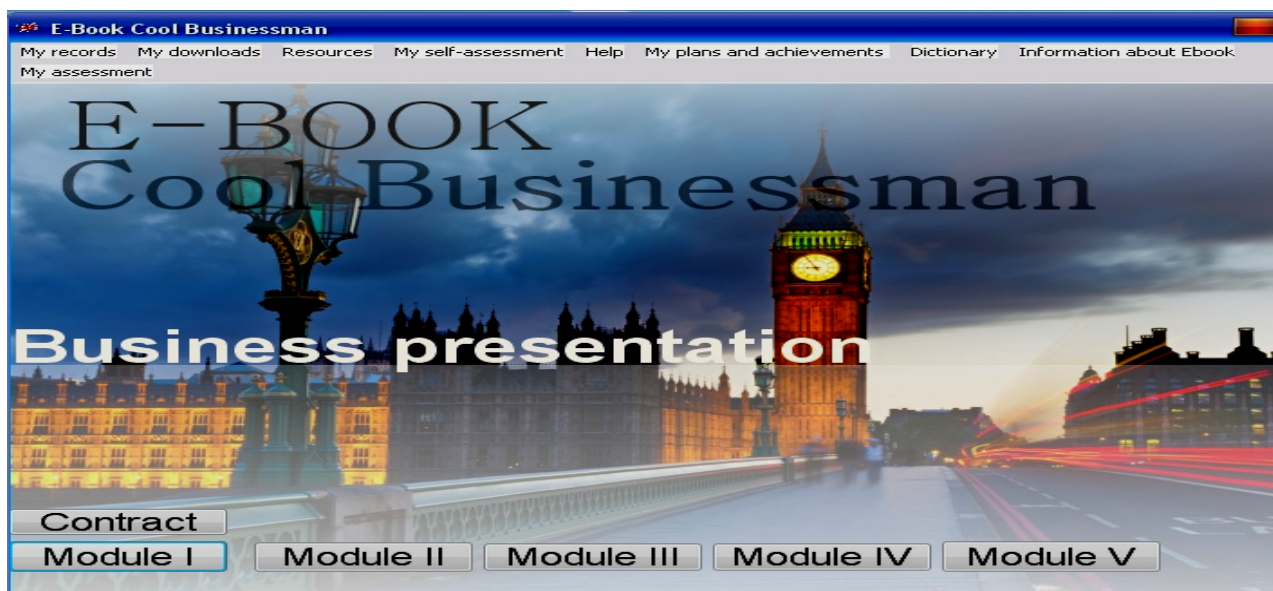

Рис. 1. Головне вікно у мультимедійному електронному посібнику

До кожного модуля входять таблиці «Самооцінювання» рівня володіння англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі (Self-assessment), «Планування і досягнень» студента у навчанні говоріння та письма ДАМ (Plans and Achievements), тест (Test), рекомендації майбутнім бізнесменами (Golden rules) згідно із запропонованими в юнітах (Units) модуля

ситуаціями ділового спілкування, англо-український глосарій (Glossary) до модуля, бібліографія (Sources) до модуля і *mana* модуля (Information about Module), отримання результатів студента за модуль (My results) (див. рис. 2).

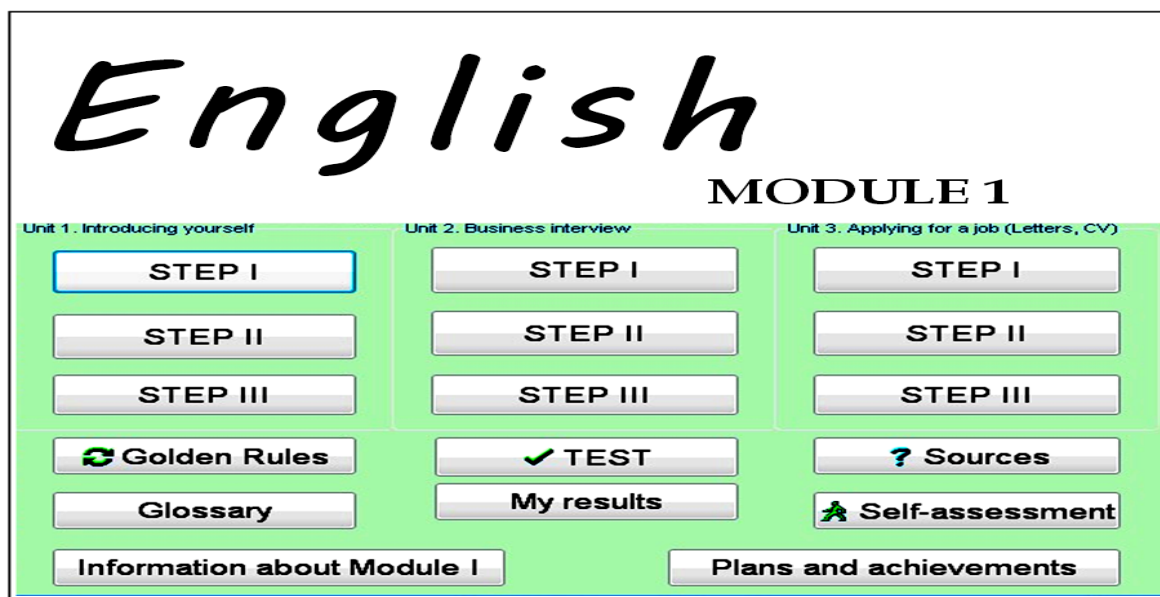

Рис. 2. Зміст Модуля у мультимедійному електронному посібнику

У межах кожного Unit відповідно до виділених ситуацій ділового спілкування та з урахуванням етапів навчання ділового говоріння й письма реалізовано вправи для презентації мовного і мовленнєвого матеріалу ділового говоріння та робота з ним (з ВФГ та ФГ) (Step 1); вправи для формування й удосконалення мовленнєвих навичок говоріння та письма; вправи для формування, розвитку й удосконалення вмінь ДДМ, ДММ і ДПМ згідно із ситуаціями ділового спілкування АМ (Steps 2–3) (див. рис. 3).

Step I

Learning
English

Task 1.1. Learn the following in a video. It contents how to practice proper Business Meeting Etiquette with an English subtitle. When it comes to succeeding professionally, attention to detail counts for a lot. Learn the rules of etiquette in time for your next business meeting. You will need Preparation Punctuality Proper dress Manners Completion of tasks and thank you note. You should try to understand the text of this video 100%. As a result, your speaking skill will improve naturally and you will become more familiar with English as well. Take it easy! You will be successful!

Рис. 3. Приклад вправи з відеофонограмою для презентації навчального матеріалу

З метою подальшої практичної реалізації розробленої системи та комплексів вправ і завдань було побудовано модель організації СПР студентів економічних спеціальностей (III-IV курс) для оволодіння англomовними компетентностями у діловому говорінні та письмі з використанням МЕП. Вона охоплює три послідовні етапи (організаційний, навчальний, контрольний) та розрахована приблизно на 72 години (див. табл. 1).

Таблиця 1

Середня кількість годин на самостійне позааудиторне опрацювання студентом модулів в мультимедійному електронному посібнику

Види робіт	Кількість	Години	Всього (год.)
Опрацювання Step 1 (Units 1-15)	15	1	15
Опрацювання Step 2 (Units 1-15)	15	1	15
Опрацювання Step 3 (Units 1-15)	15	1	15
Виконання модульної контрольної роботи (Test)	5	2	10
Ведення таблиці «Планування і досягнень» по кожному модулю	5	0,5	2,5
Заповнення таблиці «Самооцінювання» по кожному модулю	5	0,5	2,5
Резервна кількість годин	5	2.2	11
Загальне підведення підсумків за СПР	1	1	1
Загальна сума (для опрацювання 5 модулів)			72

Під час укладання моделі організації СПР майбутніх економістів у оволодінні ними англomовними компетентностями у діловому говорінні та письмі з використанням МЕП було враховано *етапи навчання* ДДМ, ДММ та ДПМ, визначені *рівні автономії* студентів та *спосіб управління* їх навчальною діяльністю під час самостійного позааудиторного навчання говоріння та письма ДАМ засобами МЕП.

У **п'ятому розділі** «Організація та результати експериментального дослідження» описано процедуру експериментального навчання з метою перевірки ефективності розробленої методики самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей англomовного ділового говоріння та письма з використанням МЕП.

Дослідження методологічних, теоретичних і методичних основ організації СПР студентів економічних спеціальностей у навчанні говоріння та письма ДАМ засобами МЕП дало змогу зробити *припущення*, що організація самостійного позааудиторного оволодіння майбутніми економістами продуктивним компетентностями засобами МЕП буде ефективною, якщо реалізовувати обґрунтовану і розроблену методику на засадах системного, компетентнісного, ситуаційного, особистісно-діяльнісного і рефлексивного підходів до самостійного позааудиторного навчання, самоаналізу і самоконтролю шляхом створення умов для розвитку творчості, саморозвитку і самореалізації студентів як активних суб'єктів професійної підготовки.

Висунута загальна гіпотеза містить низку часткових гіпотез, достовірність яких перевірялася в процесі експериментального навчання.

Часткова гіпотеза 1. Варіанти методики самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей ділового говоріння та письма АМ з використанням МЕП мають забезпечувати різні рівні автономії, передусім, часткової автономії з внутрішнім самоконтролем та зовнішнім автоматизованим контролем на III курсі, напівавтономії, тобто обмеженої автономії із зовнішнім контролем з боку викладача, та умовно повної автономії на IV курсі.

Часткова гіпотеза 2. Ефективною слід вважати ту методику, за якою передбачається досягнення рівня *напівавтономії* студентів під час організації СПР у формуванні англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі засобами МЕП, коли викладач здійснює відносно жорстке управління (на IV курсі).

Часткова гіпотеза 3 має три варіанти: 1) досягти кращих результатів у самостійному позааудиторному навчанні англомовного ДДМ засобами МЕП можливо за умови реалізації *часткової автономії* з внутрішнім самоконтролем на III курсі та *напівавтономії* на IV курсі; 2) досягти значних результатів у самостійному позааудиторному навчанні англомовного ДММ засобами МЕП можливо за умови реалізації *напівавтономії* на IV курсі; 3) досягти кращих результатів у самостійному позааудиторному навчанні англомовного ДПМ засобами МЕП можливо за умови реалізації *часткової автономії* з внутрішнім самоконтролем на III курсі.

Висунута гіпотеза перевірялася в ході експерименту, проведеного у вересні-грудні 2012 року і лютому-травні 2013 року зі студентами III-IV курсів економічних спеціальностей Чернігівського національного технологічного університету. В експерименті взяло участь 156 студентів III і IV курсів.

Мета експерименту – перевірити ефективність розробленої методики самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей ділового говоріння та письма АМ з використанням МЕП, виявити більш ефективний варіант методики *залежно від ступеню керування навчальною діяльністю студентів (рівня автономії)* у навчанні ДДМ, ДММ, ДПМ.

Об'єктом експериментального дослідження був процес самостійного позааудиторного навчання ділового усного та писемного спілкування АМ з використанням МЕП «Cool Businessman».

Суб'єктом експериментального навчання були студенти економічних спеціальностей III та IV курсів економічного факультету Чернігівського національного технологічного факультету, які навчалися за напрямом підготовки 6.030508 Фінанси і кредит; 6.030509 Облік і аудит; 6.030504 Економіка підприємства; 6.030505 Управління персоналом та економіка праці; 6.030507 Маркетинг.

Оскільки рівень автономії з кожним роком навчання у ВНЗ повинен зростати, ми припустили, що *часткову автономію* з внутрішнім самоконтролем та *часткову автономію із зовнішнім автоматизованим контролем* доречно реалізовувати на третьому курсі, а *напівавтономію* та *умовно повну автономію* – на четвертому курсі у СПР у навчанні ДАМ (див. табл. 2).

Варіанти методики експериментального навчання ділового усного та писемного спілкування англійською мовою з використанням мультимедійного посібника "Cool Businessman"

Варіанти методики	№ групи, курс	Моделі педагогічної взаємодії	Контроль за ходом СІР студентів	Рівні автономії	Зміст СІР
Варіант 1	ЕГ-1 (III курс)	Авторитарна (суб'єктно-об'єктна)	Організація СІР студентів у навчально-комунікативній ситуації <i>часикової автономії з внутрішнім самоконтролем</i>	<i>частикова автономія</i>	Викладач визначає цілі СІР для навчання ділового говоріння та письма АМ, її види та зміст, регламентує дії студентів, забезпечує їх інформацією щодо ефективних стратегій ділового говоріння та письма, які попередньо обговорюються на аудиторному занятті; студентам пропонуються виконувати вправи та завдання у встановленому порядку; результати виконання завдань перевіряються на занятті; студенти отримують ключі після виконання завдань в МЕР; за кожний опрацьований Unit (кожний тиждень) студент доповідає (надає усні та письмові роботи) на аудиторному занятті; поради для ділового спілкування обговорюються на консультації
Варіант 2	ЕГ-2 (III курс)	Авторитарна (суб'єктно-об'єктна)	СІР студентів у навчально-комунікативній ситуації <i>часикової автономії із зовнішнім автономізованим контролем</i>	<i>частикова автономія</i>	Викладач визначає цілі СІР для навчання ділового говоріння та письма АМ, її види та зміст, регламентує дії студентів, забезпечує їх інформацією щодо ефективних стратегій говоріння та письма АМ, які попередньо обговорювалися на аудиторному занятті; студентам пропонується виконати завдання у певному порядку; результати виконання завдань перевіряються на заняттях; студенти не отримують ключі до виконання завдань. Після виконання вправ та завдань програма в МЕР інформує про коректність виконання завдання, повідомляє кількість правильних і неправильних відповідей, може надавати варіант правильної відповіді. За кожний опрацьований Unit студент звітує перед викладачем. Поради для ділового спілкування обговорюються на консультації

Продовження таблиці 2

Варіант 3	EF-3, EF-5 (4 курс)	Особистісно-орієнтована (суб'єктивна)	СПР студентів у навчально-комунікативній ситуації обмеженої автеномії із зовнішнім контролем з боку викладача	включення	Викладач разом зі студентами визначає цілі СПР; забезпечує студентів матеріалами для говоріння та письма ДАМ із ключами, інформацією про ефективні стратегії говоріння та письма ДАМ. Перевірка результатів виконання завдання здійснюється на аудиторному занятті (безпосередня – перевірка окремих завдань для СПР з МЕП, опосередкована – за допомогою виконання подібних завдань на занятті). Студент заповнює таблицю самооцінювання (Self-assessment Checklist of Business Spoken and Written English Skills) і таблицю планування та досягнень (Plans and achievements in Business English) у МЕП. Поради для ділового спілкування обговорюються на консультації
Варіант 4	EF-4, EF-6 (4 курс)	Індивідуально-орієнтована (суб'єктивна)	СПР студентів у навчально-комунікативній ситуації умовно повної автеномії	умовно повна автеномія	Студенти самостійно визначають цілі СПР на основі програмних цілей, про які їх заздалегідь проінформував викладач, а також результатів листів самооцінювання в МЕП; студенти ознайомлюються з інформацією щодо основних характеристик етапів навчання усного та писемного мовлення ДАМ згідно із ситуаціями ділового спілкування, мапою кожного модуля, порадами для ділового усного та писемного спілкування АМ до кожного модуля та рекомендаціями в МЕП джерелами. Самостійно й позааудиторно студенти виконують модульні тести з тестовими завданнями (згідно з ситуаціями ділового спілкування) та заповнюють таблиці самооцінювання (Self-assessment Checklist of Business Spoken and Written English Skills) і таблицю планування та досягнень (Plans and achievements in Business English); створюють й оформлюють портфоліо, до якого вони вкладають удосконалені письмові (Downloads) та усні роботи (My records); за необхідності студенти звертаються до викладача за консультацією; вони самостійно шукають додаткову інформацію щодо ведення ділового англійського спілкування. Студенти визначають разом із викладачем критерії оцінювання ділового ДДМ, ДММ і ДПМ та здійснюють самооцінювання й взаємооцінювання власних усних і письмових робіт за визначеними критеріями, порівнюють свої результати з оцінкою викладача. Для створення і продукування діалогів і монологів студенти використовують Skype

Умовні позначення: АМ – англійська мова, ДАМ – ділова англійська мова, ДДМ – ділове діалогічне мовлення, ДММ – ділове монологічне мовлення, ДПМ – ділове писемне мовлення, МЕП – мультимедійний електронний посібник, СПР – самостійна позааудиторна робота

До *неварійованих умов* експерименту ми віднесли: кількість груп – 6 (у кожній групі (по 26 студентів) по 2 академічні підгрупи); кількість студентів у групах (враховуючи, що в кожену експериментальну групу (ЕГ) входило по 2 підгрупи, ми намагались поєднати їх так, щоб кількість студентів в експериментальних групах була однаковою); вихідний рівень сформованості навичок і вмінь учасників експерименту в говорінні та письмі на III–IV курсах; кількість годин СПР для студентів економічних спеціальностей у кожній групі на кожному курсі; однаковий навчальний матеріал для студентів експериментальних груп на кожному курсі; кількість консультаційних годин СПР для студентів економічних спеціальностей у кожній групі; МЕП «Cool Businessman», тематика і навчальний матеріал для кожного комплексу вправ та завдань, об'єкти контролю та критерії оцінювання рівня сформованості англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі, експериментатор.

Варійованою умовою експерименту є рівень автономії студентів економічних спеціальностей, а саме: на III курсі в ЕГ1 реалізовувалася *часткова автономія з внутрішнім самоконтролем*, в ЕГ2 – *часткова автономія із зовнішнім автоматизованим контролем*; на IV курсі в ЕГ3 і ЕГ5 експеримент був спрямований на реалізацію *навіавтономії*, в ЕГ4 і ЕГ6 – *умовно повної автономії*.

Основою для перед- і післяекспериментальних зрізів були нестандартизовані тестові завдання на виявлення рівня володіння ДАМ згідно із визначеними ситуаціями ділового усного та писемного спілкування.

Об'єктом тестування були рівень сформованості англомовних продуктивних компетентностей у діловому діалогічному, монологічному і писемному мовленні. Усі завдання пропонувалися згідно із ситуаціями ділового спілкування поетапно та послідовно. Отримане число балів співвідносилось зі шкалою оцінювання. Увесь тест включав 12 завдань. Максимальна кількість набраних балів становила 100.

У процесі методичного експерименту було перевірено та підтверджено висунуту гіпотезу дослідження та достовірність здобутих результатів за допомогою використання статистичного критерію Спірмена (коефіцієнт рангової кореляції); критерію Стюдента і критерію Фішера (див. табл. 3).

Після порівняння перед- і післяекспериментальних зрізів було зроблено такі *висновки*:

1) оскільки *середній показник рівня сформованості* англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі за визначеними нами критеріями перевищив середній коефіцієнт навченості 0,7, то запропоновані варіанти методики організації СПР студентів економічних спеціальностей слід вважати ефективними;

2) оскільки *загальний приріст і приріст за зазначеними критеріями оцінювання рівня сформованості англомовних продуктивних компетентностей* у процесі самостійного позааудиторного навчання студентів ДАМ з використанням МЕП був кращий у групах (ЕГ5 та ЕГ3), коли, не покладаючись на відповідальність студента, викладач здійснював відносно жорстке управління, то слід вважати ефективною таку методику, де передбачається досягнення рівня *напіавтономії* студентів у СПР;

Порівняння середніх показників перед- і після експериментальних зрізів рівня володіння англомовними компетентностями в діловому говорінні та письмі

Рівні автономії	Група	ТЕСТ			ДДМ			ДММ			ДПМ		
		коэф. 1 (передексп. зріз)	коэф. 2 (післяексп. зріз)	Приріст 1	коэф. 3 (передексп. зріз)	коэф. 4 (післяексп. зріз)	Приріст 2	коэф. 5 (передексп. зріз)	коэф. 6 (післяексп. зріз)	Приріст 3	коэф. 7 (передексп. зріз)	коэф. 8 (післяексп. зріз)	Приріст 4
Часткова з внутрішнім самоконтролем	ЕГ1	0,45	0,78	0,33	0,45	0,78	0,33	0,5	0,74	0,2	0,3	0,7	0,4
Часткова із зовнішнім автоматизованим контролем	ЕГ2	0,48	0,73	0,25	0,46	0,76	0,3	0,51	0,71	0,2	0,5	0,8	0,4
Напівавтономія	ЕГ3	0,47	0,81	0,34	0,47	0,77	0,3	0,57	0,82	0,3	0,3	0,7	0,4
	ЕГ5	0,46	0,82	0,36	0,47	0,79	0,32	0,47	0,82	0,4	0,4	0,8	0,3
Умовно повна	ЕГ4	0,47	0,73	0,26	0,45	0,64	0,19	0,54	0,72	0,2	0,4	0,7	0,4
Умовно повна	ЕГ6	0,46	0,76	0,3	0,45	0,75	0,3	0,48	0,71	0,2	0,5	0,8	0,3
Середньостатичний показник		0,47	0,77	0,3	0,46	0,75	0,29	0,51	0,75	0,2	0,4	0,8	0,4

Умовні позначення: ДДМ – ділове діалогічне мовлення, ДММ – ділове монологічне мовлення, ДПМ – ділове писемне мовлення

3) згідно з результатами проведеного нами експерименту в процесі СПР засобами МЕР доцільно реалізувати часткову автономію з внутрішнім самоконтролем та напівавтономію у навчанні англомовного ДДМ, напівавтономію – у навчанні англомовного ДММ та часткову автономію з внутрішнім самоконтролем у навчанні англомовного ДПМ.

За результатами дослідження було підготовлено методичні рекомендації щодо організації процесу самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей з оволодіння англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі засобами МЕР.

ВИСНОВКИ

Результати теоретико-експериментального дослідження проблеми дають підстави для таких загальних висновків:

1. Організація СПР студентів економічних спеціальностей у процесі навчання ділового англomовного говоріння й письма є важливою й обов'язковою складовою процесу формування англomовної комунікативної компетентності майбутніх економістів.

Аналіз наукової літератури щодо організації СР і СПР студентів вищих навчальних закладів, особливостей самостійного навчання майбутніх економістів АМ і ДАМ, застосування МЕП під час організації СПР з оволодіння студентами економічних спеціальностей діловим англomовним говорінням і письмом дає підстави стверджувати, що *на сьогодні немає концептуальних досліджень*, присвячених особливостям організації СПР майбутніх економістів у процесі навчання ділового англomовного говоріння та письма з використанням МЕП.

Поняття «СПР з оволодіння студентами економічних спеціальностей англomовним діловим говорінням і письмом» розглядаємо як форму позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності, яку організовує і контролює студент на основі зовнішнього опосередкованого управління викладачем. Метою її є формування в майбутніх фахівців економічного профілю англomовних компетентностей у діловому говорінні та письмі, розвиток автономії, продуктивності та творчості студентів у процесі позааудиторного вивчення ДАМ.

Доведено, що результативність самостійного позааудиторного навчання ДАМ у ВНЗ залежить від моделі педагогічної взаємодії викладача і студента, способу управління навчальною діяльністю у СПР студентів, рівня автономії студентів (часткової, напівавтономії, умовно повної повної), характеру управління та контролю за ходом виконання СПР.

З'ясовано, що застосування МЕП в процесі організації СПР майбутніх економістів з АМ сприятиме підвищенню рівня оволодіння студентами мовленнєвими англomовними компетентностями у діловому говорінні та письмі за умови використання в ньому текстової, звукової, графічної, ілюстративної та інших видів інформації, що моделюють ситуації ділового усного та писемного спілкування АМ, забезпечують безперервність і повноту дидактичного процесу навчання англomовного ділового говоріння та письма, передбачають різні форми контролю результатів навчальних досягнень студентів та визначених стратегій керування їхньою навчально-пізнавальною діяльністю.

2. Концептуальними засадами організації СПР майбутніх економістів з навчання ділового англomовного говоріння та письма з використанням МЕП є обрані *методологічні підходи* (системний, компетентнісний, рефлексивний, особистісно-діяльнісний і ситуаційний) та обґрунтовані *етапи* самостійного позааудиторного навчання (організаційний, навчальний та контрольний).

Результативність СПР студентів у процесі навчання ділового англomовного говоріння та письма з використанням МЕП залежить від дотримання *психолого-педагогічних і методичних передумов*, основними серед яких є такі: урахування індивідуально-психологічних, вікових і національних особливостей студентів

та їх індивідуального досвіду (цілі, мотиви, адаптація); здатність студента до ефективного здійснення рефлексії (до добору стратегій і прийомів тощо); дотримання вимог щодо розвитку самостійності студентів та реалізації їхніх пізнавальних потреб; поєднання функцій суб'єкта й об'єкта навчання з метою розвитку в студентів навичок самоуправління навчальною діяльністю в позааудиторний час; використання МЕП у процесі СПР майбутніх економістів; урахування етапів організації СПР у процесі оволодіння ДАМ; застосування різних видів і форм СПР з метою навчання ділового говоріння та письма з використанням МЕП; побудова самостійного позааудиторного навчання ДАМ з урахуванням міжпредметних зв'язків, ситуацій ділового спілкування тощо; контроль і самоконтроль; оцінювання й самооцінювання згідно з критеріями оцінювання успішності та ін.

Урахування *психолінгвістичних* і *психологічних* засад формування англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі (знання особливостей процесів говоріння й письма, їх споріднених і відмінних ознак; закономірностей функціонування й розвитку емоційно-діяльної сфери й психічних процесів; забезпечення мотивації навчальної і мовленнєвої діяльності; усвідомлення стратегій одержання, зберігання і відтворення інформації, механізмів усного і писемного мовленнєвого спілкування) надає можливість організувати самостійне позааудиторне оволодіння студентами англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі на більш продуктивному рівні.

Доведено, що методика самостійної позааудиторної роботи з оволодіння англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі повинна будуватися на основних *дидактичних* (наочності, активності, творчості, урахування індивідуальних особливостей студентів, поєднання індивідуальних, парних і групових форм СПР, виховного навчання, доступності й посиленості, доцільності застосування МЕП) та *методичних принципів* (комунікативності, автентичності навчальних матеріалів, взаємопов'язаного та інтегрованого навчання видів мовленнєвої діяльності (говоріння і письма) й аспектів мови, взаємопов'язаного навчання говоріння та письма ДАМ і культури ділового спілкування, професійної спрямованості усного і писемного спілкування ДАМ, розвитку автономності студентів).

3. Встановлено, що в процесі організації СПР студентів з ділового говоріння й письма АМ необхідно забезпечити реалізацію практичної, освітньої, розвивальної й виховних *цілей* навчання.

У процесі дослідження *зміст* самостійного позааудиторного оволодіння студентами англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі уточнено з урахуванням *предметного* та *процесуального* аспектів.

На основі *лінгвістичної характеристики англомовного ділового говоріння* (діалогічне і монологічне мовлення) згідно з ситуаціями ділового спілкування та *лінгвістичної характеристики паперового й електронного ДПМ* з урахуванням комунікативної мети тексту, каналу комунікації, композиції та стильових ознак тексту, мовленнєвих, мовних і позамовних засобів було конкретизовано вимоги до володіння студентами англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі на рівні В 2.2.

4. Обґрунтовано теоретичні засади використання МЕП під час СПР майбутніх економістів у навчанні ділового говоріння та письма (переваги й недоліки навчання студентів за допомогою МЕП; рекомендації щодо санітарно-гігієнічних умов роботи майбутніх економістів за комп'ютером; загальні та спеціальні вимоги під час створення МЕП для самостійного позааудиторного навчання ділового англомовного говоріння та письма та дидактичні функції МЕП під час СПР студентів).

У результаті аналізу було запропоновано здійснювати процес формування навичок і розвитку вмінь ділового говоріння та письма на трьох етапах: *рецептивному, репродуктивно-продуктивному і творчому*.

У контексті проблеми організації СПР майбутніх економістів з оволодіння англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі засобами МЕП актуальними є такі види контролю: *поточний та модульний, самоконтроль* (поточний і рубіжний), *взаємоконтроль*.

Було досліджено об'єкти контролю рівня сформованості англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі і критерії оцінювання відповідей студентів у ДДМ, ДММ та ДПМ згідно з етапами навчання ділового говоріння та письма та ситуаціями ділового спілкування.

5. У процесі дослідження було розроблено й експериментально перевірено *методику* організації самостійного позааудиторного навчання майбутніх економістів ділового англомовного говоріння та письма з використанням МЕП «Cool Businessman».

Було встановлено, що для методики самостійного позааудиторного навчання майбутніх економістів ділового англомовного говоріння та письма з використанням МЕП «Cool Businessman» оптимальною є *система вправ* з формування в студентів англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі, яка містить 11 підсистем з відповідними групами вправ для формування мовленнєвих навичок у діловому говорінні та письмі; для формування й розвитку вмінь ДДМ, ДММ і ділового письма; самостійного продукування ДДМ, ДММ і ДПМ; лінгвосоціокультурної та навчально-стратегічної компетентностей у діловому говорінні та письмі.

На основі запропонованої системи було створено комплекси вправ і завдань, які було реалізовано в МЕП «Cool Businessman» для організації СПР майбутніх економістів у процесі формування англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі. Розроблений МЕП «Cool Businessman» відповідає визначеним у дослідженні загальним та спеціальним вимогам і складається з одного навчального і трьох додаткових блоків програми.

З метою практичної реалізації розробленої системи та комплексів вправ і завдань було побудовано модель організації СПР студентів економічних спеціальностей для оволодіння англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі з використанням МЕП.

6. Методичний експеримент було обрано для перевірки ефективності методики самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей англомовного ділового говоріння та письма з використанням

МЕП. У процесі методичного експерименту було перевірено та підтверджено загальну й часткові *гіпотези дослідження* про ефективність створеної методики, зокрема запропонованих варіантів методики організації СПР студентів економічних спеціальностей у навчанні говоріння та письма ДАМ з використанням МЕП; необхідність реалізації рівня *напіваавтономії* у процесі самостійного позааудиторного навчання студентів ділового говоріння та письма АМ та доцільність реалізації *часткової автономії* з внутрішнім самоконтролем та *напіваавтономії* у навчанні англomовного ДДМ, *напіваавтономії* – у навчанні англomовного ДММ та *часткової автономії* з внутрішнім самоконтролем у навчанні англomовного ДПМ студентів.

Із метою ефективного впровадження запропонованої методики у навчальний процес розроблено методичні рекомендації щодо організації СПР студентів економічних спеціальностей з оволодіння англomовними компетентностями у діловому говорінні та письмі засобами МЕП.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшими перспективними напрямками дослідження є організація СПР майбутніх економістів з оволодіння англomовними компетентностями в аудіюванні та читанні з використанням МЕП.

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Биконя О. П. Організація самостійної позааудиторної роботи з англійської мови студентів економічних спеціальностей: монографія / Оксана Павлівна Биконя. – Чернігів: ЧНТУ, 2015. – 432 с.

2. Биконя О. П. Технології професійно-орієнтованого навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей / О. П. Биконя // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: зб. наук. праць / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Сер.: Педагогічні науки / [голов. ред. М.О. Носко]. – Чернігів, 2011. – Вип. 92. – С. 34–37.

3. Биконя О. П. Computer technique for self-study oral and writing Business English / О. П. Биконя // Науковий випуск Чернівецького університету «Педагогіка та психологія»: зб. наук. праць. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. – № 605. – С. 199–205.

4. Биконя О. П. Теоретичні засади формування готовності студентів економічних спеціальностей до самостійної роботи з англійської мови / О. П. Биконя // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету: зб. наук. праць / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Сер.: Педагогічні науки / [голов. ред. М.О. Носко]. – Чернігів, 2007. – Вип. 48. – С. 23–26.

5. Биконя О. П. Методика роботи з навчальним посібником «Англійська мова» для учнів старших класів та студентів немовних вищих закладів / О. П. Биконя // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету: зб. наук. праць / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Сер.: Педагогічні науки / [голов. ред. М.О. Носко]. – Чернігів, 2009. – Вип. 70. – С. 24–26.

6. Биконя О. П. Використання комп'ютерних та мультимедійних технологій у викладанні англійської мови / О. П. Биконя // Вісник

Чернігівського державного педагогічного університету: зб. наук. праць / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Сер.: Педагогічні науки / [голов. ред. М.О. Носко]. – Чернігів, 2010. – Вип. 79. – С. 249–251.

7. Биконя О. П. Розвиток особистості студента у процесі навчання дискусії у вищих навчальних закладах / О. П. Биконя // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наук. праць / за ред. М.Б. Євтуха; уклад. О.В. Михайличенко. – К., 2010. – Вип. 42. – С. 121–123.

8. Биконя О. П. Психолого-педагогічні передумови використання комп'ютерних технологій у навчанні студентів немовних спеціальностей англійської мови за професійним спрямуванням / О. П. Биконя // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер.: Педагогіка і психологія. – К., 2010. – Вип. 18. – С. 14–23.

9. Биконя О. П. Електронний підручник з англійської мови як засіб забезпечення самостійної роботи студентів немовних спеціальностей / О. П. Биконя // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наук. праць / [за ред. М.Б. Євтуха; уклад. О.В. Михайличенко]. – К., 2011. – Вип. 43. – С. 81–82.

10. Биконя О. П. Дидактичні основи створення навчально-методичних комплексів з комп'ютерною підтримкою у навчанні англійської мови / О. П. Биконя // Наукові записки. Сер.: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин, 2011. – № 2. – С. 51–53.

11. Биконя О. П. Загально-дидактичні принципи навчання майбутніх економістів ділового англомовного говоріння / О. П. Биконя // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. Сер.: Психолого-педагогічні науки. – Чернівці, 2011. – Вип. 577. – С. 11–16.

12. Биконя О. П. Психолого-педагогічні умови самостійної роботи з англійської мови студентів немовних спеціальностей / О. П. Биконя // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наук. праць / [за ред. М.Б. Євтуха; уклад. О.В. Михайличенко]. – К., 2011. – Вип. 44. – С. 56–59.

13. Биконя О. П. Особливості навчання ділової англійської мови студентів економічних спеціальностей / О. П. Биконя // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер.: Педагогіка та психологія. – К.: Вид. центр Київського національного лінгвістичного університету, 2011. – Вип. 20. – С. 150–157.

14. Биконя О. П. Автоматизація формування завдань до комп'ютерного тесту з ділової англійської мови / О. П. Биконя // Наукові записки. Сер.: Психолого-педагогічні науки / [за заг. ред. Є.І. Коваленко]. – Ніжин, 2011. – № 9. – С. 73–75.

15. Биконя О. П. Лінгвістичні особливості ділового англомовного електронного писемного мовлення / О. П. Биконя // Science And Education A New Dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest. – 2013. – Vol. 1 (February). – P. 14–19.

16. Биконя О. П. Вимоги до рівня володіння студентами економічних спеціальностей англомовною комунікативною компетентністю у діловому говорінні / О. П. Биконя // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер.: Педагогіка та психологія. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2012. – Вип. 21. – С. 95–108.

17. Биконя О. П. Методичні вимоги використання електронного посібника у навчанні ділового англомовного говоріння та письма / О. П. Биконя // Теоретичні

питання культури, освіти та виховання: зб. наук. праць / [за ред. М.Б. Євтуха; уклад. О.В. Михайличенко]. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2013. – №47. – С. 89–93.

18. Биконя О. П. Особливості навчання студентів ділової англomовної презентації з використанням ІКТ / О. П. Биконя // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: зб. наук. праць / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Сер.: Педагогіка та психологія. / [голов. ред. М.О. Носко]. – Чернігів: ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2013. – № 110. – С. 176–180.

19. Биконя О. П. Критерії оцінки якості електронного посібника з ділової англійської мови / О. П. Биконя // Science And Education A New Dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest. – 2013. – Vol. 9. – P. 39–44.

20. Биконя О. П. Тестовий контроль рівня володіння англomовними продуктивними компетентностями з використанням електронного посібника / О. П. Биконя // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: зб. наук. праць / Черніг. нац. пед. ун-т імені Т.Г. Шевченка. Сер.: Педагогіка та психологія. / [голов. ред. М.О. Носко]. – Чернігів : ЧНПУ, 2013. – № 111. – С. 26–29.

21. Вykonya O. P. Some difficulties of creating an electronic textbook in teaching foreign language for self-study / O. P. Вykonya // Nauka i studia: Pedagogiczne Nauki. – Przemysł, 2013. – № 34 (102). – P. 45–49.

22. Биконя О. П. Відбір відео і фонограм для самостійного позааудиторного навчання ділового англomовного говоріння та письма / О. П. Биконя // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наук. праць / [за ред. М.Б. Євтуха; уклад. О.В. Михайличенко]. – К., 2013. – Вип. 48. – С. 74–79.

23. Биконя О. П. Вимоги до електронного посібника для самостійного оволодіння майбутніми економістами англomовним діловим говорінням та письмом / О. П. Биконя // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. Педагогіка і психологія. – К., 2013. – Вип. 22. – С. 200–210.

24. Биконя О. П. Етапи розробки змісту електронного посібника для самостійного позааудиторного навчання майбутніх економістів ділового англomовного говоріння та письма / О. П. Биконя // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest. – 2013. – Issue: 14. – Vol. I (7). – P. 86–90.

25. Биконя О. П. Организация самостоятельной внеаудиторной работы будущих экономистов по деловому английскому языку с использованием электронного пособия / О. П. Биконя // Современный научный вестник. – Белгород, 2013. – № 39 (178). – С. 19–26.

26. Вykonya O. P. Self-assessment of Business Spoken and Written English Skills in teaching future economists / O. P. Вykonya // Středoevropský věstník pro vědu a vyzkum. – Praha. – 2013. – № 2 (2). – P. 40–46.

27. Биконя О. П. Самостійна позааудиторна робота з англійської мови та реалізація її в електронному посібнику / О. П. Биконя // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наук. праць / [за ред. М.Б. Євтуха; уклад. О.В. Михайличенко]. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2014. – № 49. – С. 86–90.

28. Биконя О. П. Експериментальна перевірка ефективності методики організації самостійної позааудиторної роботи з англійської мови з використанням електронного посібника / О. П. Биконя // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: зб. наук. праць / Черніг. нац. пед.

ун-т імені Т. Г. Шевченка. Сер. Педагогіка і психологія. / [голов. ред. М.О. Носко]. – Чернігів: ЧНПУ, 2014. – № 117. – С. 189–192.

29. Биконя О. П. Форми та види самостійної позааудиторної роботи з англійської мови в економічному вищому навчальному закладі / О. П. Биконя // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наук. праць / [за ред. М. Б. Євтуха; уклад. О. В. Михайличенко]. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2012. – № 45. – С. 90–93.

30. Биконя О. П. Оценивание говорения и письма в методическом эксперименте при самостоятельном внеаудиторном обучении будущих экономистов деловому английскому языку / О. П. Биконя // Оралды гылым жаршысы: научно-теорет. и практ. журнал. – ЖШС Уралнаучкнига, 2014. – № 18 (97). – С. 65–69.

31. Биконя О. П. Модель організації самостійної позааудиторної роботи з ділової англійської мови засобами електронного посібника / О. П. Биконя // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету : зб. наук. праць / Черніг. нац. пед. ун-т імені Т. Г. Шевченка. Сер. Педагогічні науки. / [голов. ред. М.О. Носко]. – Чернігів: ЧНПУ, 2015. – № 119. – С. 15–17.

32. Биконя О. П. Організація самостійної позааудиторної роботи з ділової англійської мови студентів немовних спеціальностей засобами ІКТ / О. П. Биконя // Приднепровський научний вестник (Scientific journal Pridneprovsky): научн. журнал. – Приднепровск: Наука и образование. – 2014. – № 6 (153). – С. 88–93.

33. Биконя О. П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні студентів ведення ділових англомовних засідань / О. П. Биконя // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології / [голов. ред. А.А. Сбруєва]. – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2014. – № 6 (40). – С. 160–166.

34. Биконя О. П. Експериментальне навчання написання англомовного ділового електронного повідомлення з використанням електронного посібника / О. П. Биконя // Приднепровський научний вестник (Scientific journal Pridneprovsky): научн. журнал. – Приднепровск: Наука и образование, 2014. – № 7 (154). – С. 64–71.

35. Биконя О. П. Система вправ для самостійного позааудиторного навчання англомовного ділового говоріння та письма засобами електронного посібника / О. П. Биконя // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наук. праць / [за ред. М.Б. Євтуха; уклад. В.В. Кудіна]. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2015. – № 52. – С. 83–89.

36. Биконя О. П. Навчання майбутніх фахівців написання англомовних ділових листів з використанням електронного посібника «Cool Businessman» / О. П. Биконя // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: зб. наук. праць. / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Сер. Педагогічні науки. / [голов. ред. М.О. Носко]. – Чернігів: ЧНПУ, 2015. – № 125. – С. 132–134.

37. Биконя О. П. Вимоги до рівня володіння майбутніми економістами англомовною компетентністю у діловому письмі / О. П. Биконя // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: зб. наук. праць. / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Сер. Педагогічні науки. / [голов. ред. М.О. Носко]. – Чернігів: ЧНПУ, 2015. – № 131. – С. 3–7.

38. Биконя О. П. Системний підхід до вирішення проблеми організації самостійної позааудиторної роботи студентів у навчанні англійської мови /

О. П. Биконя // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: зб. наук. праць / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Сер. Педагогічні науки. / [голов. ред. М.О. Носко]. – Чернігів: ЧНПУ, 2016. – № 135. – С. 144–147.

39. Биконя О. П. Навчання студентів економічних спеціальностей англійської мови за професійним спрямуванням за допомогою електронного підручника / О. П. Биконя // Вісник Української академії бізнесу та підприємництва: зб. наук. праць / Укр. акад. бізнесу та підприємництва. – К., 2008. – Вип. 2. – С. 90–99.

40. Биконя О. П. Оптимізація самостійної роботи з англійської мови студентів економічних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій / О. П. Биконя // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності: зб. наук. праць. – Л., 2011. – № 5, Ч. II. – С. 42–46.

41. Биконя О. П. Організація самостійної діяльності студентів ділової англійської мови з використанням комп'ютера / О. П. Биконя // Наукові записки. – Острог: Нац. ун-т «Острозька академія», 2011. – Вип. 19 – С. 409–412.

42. Биконя О. П. Мета та зміст самостійного оволодіння англомовним діловим писемним мовленням майбутніми економістами / О. П. Биконя // Наукові записки. – Острог: Нац. ун-т «Острозька академія», 2012. – Вип. 20. – С. 227–229.

43. Биконя О. П. Обучение студентов экономических специальностей деловому англоязычному говорению и письму с использованием современных компьютерных технологий / О. П. Биконя // Сб. научн. статей / редкол.: А.Н. Гарбалев [и др.]. – Брест: БрГУ, 2013. – С. 280–283.

44. Биконя О. П. Проблема організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх економістів з ділової англійської мови засобами електронного посібника / О. П. Биконя // Педагогічні обрії: наук.-метод. журнал Управл. освіти і науки Черніг. обл. держ. адміністрації і Черніг. обл. ін-ту післядипл. пед. освіти імені К.Д. Ушинського. – Чернігів, 2015. – № 6 (84). – С. 13–19.

45. Биконя О. П. Особистісно-діяльнісний підхід до самостійного позааудиторного навчання англомовного ділового говоріння та письма / О. П. Биконя // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наук. праць / [за ред. М.Б. Євтуха; уклад. В.В. Кудіна]. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2016. – № 53. – С. 45–49.

46. Bykonya O.P. Situational approach to the independent extracurricular self-study work organization in Business English / O. P. Bykonya // Nauka i studia: Pedagogiczne Nauki. – Przemyśl, 2016. – NR 22 (153) 2016. – PP. 40–45.

47. Биконя О. П. Функціональні компоненти діяльності викладача та студентів у самостійній позааудиторній роботі з англійської мови з використанням мультимедійного електронного посібника / О. П. Биконя // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. – Чернігів: ЧНПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2016. – № 141. – С. 15–17.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

48. Биконя О. П. Ділова англійська мова: навч. посіб. / О. П. Биконя. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 312 с.

49. Биконя О. П. Завдання для самостійної роботи з англійської мови за професійним спрямуванням: навч. посіб. / О. П. Биконя. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 220 с.

50. Биконя О. П. Книга для викладача «Ділова англійська мова» (з електронним носієм): навч.-метод. посіб. / О. П. Биконя. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 175 с.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

51. Биконя О. П. Дидактичні можливості дистанційного навчання іншомовного спілкування студентів-економістів заочної підготовки / О. П. Биконя // Актуальні проблеми економічного та соціального розвитку України в сучасних умовах: зб. матеріалів ІХ наук.-теорет. конф., 19–20 квіт. 2007 р. – К., 2007. – С. 115–116.

52. Биконя О. П. Інтерактивне навчання писемного мовлення майбутніх економістів англійською мовою / О. П. Биконя // Сучасні проблеми економічного та соціального розвитку України в сучасних умовах: зб. матеріалів Х наук.-теорет. конф., 16–17 квіт. 2008 р. – К., 2008. – С. 214.

53. Биконя О. П. Навчання майбутніх економістів англійської мови з використанням ділової гри / О. П. Биконя // Пріоритетні напрями формування у студентів вищих навчальних закладів професійно іншомовної компетентності: матеріали наук.-практ. семінару, 23 квіт. 2008 р. – Чернігів, 2008. – С. 24–27.

54. Вуконя О. Р. Trends in Teaching General English / О. Р. Вуконя // Discovery Learning: Content-Based Learning for EFL/ESP Teacher, XIV TESOL National Conference of the Educational Association of Teachers of English to Speakers of Other Languages in Ukraine, 23–25 April, 2009. – Kharkiv, 2009. – P. 82–83.

55. Биконя О. П. Дидактичні основи створення навчально-методичних комплексів з комп'ютерною підтримкою у навчанні англійської мови / О. П. Биконя // Проблеми викладання другої іноземної мови в середніх загальноосвітніх та вищих навчальних закладах: матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 22–23 трав. 2010. – Ніжин: ПП М.М. Лисенко, 2010. – С. 7–9.

56. Вуконя О. Р. Business English – a computer package for learners of Business English at an upper-intermediate and advanced level / О. Р. Вуконя // Пріоритетні напрями формування у студентів вищих навчальних закладів професійно іншомовної компетентності: матеріали наук.-практ. семінару, 20 трав. 2010. – Чернігів, 2010. – С. 20.

57. Биконя О. П. Формування педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу щодо застосування сучасних інформаційних технологій / О. П. Биконя // Економічні, соціальні, педагогічні та правові аспекти: розвиток, проблеми та перспективи: зб. матеріалів Сьомої наук.-практ. конф., 22–24 берез. 2011. – К., 2011. – Вип. 7. – С. 4–9.

58. Биконя О. П. Використання інтерактивної дошки SMART BOARD ІWB у навчанні студентів англійської мови / О. П. Биконя // Формування полікультурної мовної особистості в контексті нової парадигми освіти: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих науковців і студентів, 12 квіт. 2011. – Чернігів: ЧНПУ, 2011. – С. 49–50.

59. Биконя О. П. Формування мотивації безперервного самовдосконалювання англійської мови студентів вищих навчальних закладів із використанням інформаційних засобів / О. П. Биконя // Новітні технології навчання іноземних мов у

середній та вищій школі: зб. матеріалів наук.-практ. семінару, 27 квіт. 2011 р. / [за ред. В.П. Іванишиної]. – Чернігів: Черніг. держ. технол. ун-т, 2011. – С. 34–37.

60. Биконя О. П. Переваги комп'ютеризованого навчання англійської мови в організації самостійної роботи студентів / О. П. Биконя // Актуальные проблемы развития электронного образования в области экономики: материалы I Междунар. науч.-практ. конф. (Севастополь, 14–16 мая 2011 г.). – Харків, 2011. – С. 172–173.

61. Биконя О. П. Впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій у самостійну роботу студентів при вивченні англійської мови / О. П. Биконя // Пріоритетні напрями підготовки вчителя іноземної мови у контексті вимог Болонського процесу: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 20–21 трав. 2011. – Ніжин, 2011. – С. 102–103.

62. Биконя О. П. Інноваційні підходи у навчанні ділової англійської мови самостійно та позааудиторно у вищих навчальних закладах / О. П. Биконя // Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 26–28 квіт. 2012. – Л.: ЛДУ БЖД, 2012. – С. 22.

63. Bykonya O. P. New technologies of vocationally oriented English learning which leading to autonomy of students / О. П. Биконя // Новітні технології навчання іноземних мов у середній та вищій школі: зб. матеріалів наук.-практ. семінару, 20 квіт. 2012 / [за ред. канд.пед.наук, доц. В.П. Іванишиної]. – Чернігів: ЧДТУ, 2012. – С. 55–59.

64. Биконя О. П. Цілі та принципи самостійної позааудиторної роботи з англійської мови студентів економічних спеціальностей / О. П. Биконя // Україна і світ: діалог мов та культур: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 квіт. 2012. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2012. – С. 76.

65. Биконя О. П. Использование учебно-методических комплексов с электронным носителем при обучении студентов неязыковых специальностей английскому языку / О. П. Биконя // Лингвокультурное образование в системе вузовской подготовки специалистов: сб. материалов науч.-практ. конф., 19–20 нояб. 2010, Брест / [редкол.: А.Н. Гарбалев; под. общ. ред. А.Н. Сендер]. – Брест, 2011. – С. 41–44.

66. Биконя О. П. Шляхи вдосконалення педагогічного процесу на заняттях з англійської мови з використанням інформаційно-комунікативних технологій / О. П. Биконя // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії: зб. матеріалів II Всеукраїнської наук.-практ. конф., 6 груд. 2012. – Рівне: Рівнен. ін-т Київський ун-т права НАН України, 2012. – С. 170–172.

67. Биконя О. П. Психолого-педагогические особенности использования электронного пособия при обучении студентов английскому языку / О. П. Биконя // Языковое образование: традиции и инновации: сборник материалов Международной науч.-практ. конф., 23 апр. 2013. – Елец: ЕГУ им. И.А. Бунина, 2013. – С. 37–40.

68. Биконя О. П. Педагогічні вимоги до навчальних електронних засобів при організації самостійної позааудиторної роботи з англійської мови

[Електронний ресурс] / О. П. Биконя // Професійне становлення педагога початкової та середньої ланки освіти: науково-практична інтернет-конференція (Миколаїв, 18–21 лют. 2013). – Режим доступу: http://son-mnu-ua-3.blogspot.com/2013/01/blog-post_22.html. – Назва з екрану.

69. Вуконя О. Р. L'utilisation du multimedia dans l'enseignement / О. Р. Вуконя // Компетентнісна парадигма розвитку мовної освіти у середній і вищій школах: сучасні виклики: збірник матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф., 22-23 лют. 2013. / [за ред. к. пед. н., доц. В.П. Іванишиної]. – Чернігів: ЧДТУ, 2013. – С. 15–21.

70. Биконя О. П. Підходи при оволодінні англомовними комунікативними компетентностями у говорінні та письмі засобами електронного посібника / О. П. Биконя // Полілог культур: освітній і культурологічний аспекти: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих науковців, 26 берез. 2013. – Чернігів: ЧНПУ, 2013. – С. 48–49.

71. Биконя О. П. Організація самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей ділової англійської мови засобами електронного посібника «Cool Businessman» / О. П. Биконя // Электронное обучение языкам и переводу в высшей школе: сб. статей по материалам Международной науч.-практ. конф., 12-13 сент. 2013. – Севастополь: Рибэст, 2014. – С. 3–7.

72. Биконя О. П. Методологічні підходи до самостійного позааудиторного англомовного навчання майбутніх економістів / О. П. Биконя // Педагогічні ідеї Софії Русової у контексті сучасної освіти: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 18–19 лют. 2016. – Чернігів: Десна Поліграф, 2016. – С. 129–131.

73. Биконя О. П. Автономне навчання студентів англомовного ділового спілкування засобами мультимедійного електронного посібника / О. П. Биконя // Актуальні проблеми германо-романської філології та освітній соціокультурний процес: матеріали II міжнародної наук.-практ. конф., 11–12 лист. 2016 р. – Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, 2016. – С. 228–230.

АНОТАЦІЯ

Биконя О. П. Теоретико-методичні засади самостійної позааудиторної роботи з англійської мови студентів економічних спеціальностей. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання: германські мови / Київський національний лінгвістичний університет Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2017.

Дисертацію присвячено розробленню теоретико-методичних засад організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей з англійської мови, зокрема з оволодіння англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі з використанням мультимедійного електронного посібника.

На основі критичного аналізу наукової літератури з проблеми дослідження та проведеного анкетування серед фахівців і студентів економічних спеціальностей у роботі з'ясовано специфіку використання англійської мови у діловій сфері спілкування; організації самостійної позааудиторної роботи у навчанні студентів англійської мови; виокремлено ситуації ділового спілкування, у яких фахівці економічних спеціальностей беруть участь частіше, визначено засіб навчання.

Розроблено концептуальні засади організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх економістів у процесі навчання ділового англійського говоріння та письма.

Провідними підходами до самостійного позааудиторного навчання англійського ділового говоріння та письма з використанням мультимедійного електронного посібника виділено системний, компетентнісний, рефлексивний, особистісно-діяльнісний і ситуаційний підходи.

Виокремлено основні етапи самостійного позааудиторного навчання англійського ділового говоріння та письма з використанням мультимедійного електронного посібника (організаційний, навчальний і контрольний).

У ході дослідження було визначено психолого-педагогічні та методичні передумови ефективної самостійної позааудиторної роботи майбутніх економістів з оволодіння діловим англійським говорінням та письмом.

Здійснено науковий аналіз методичних основ самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей англійського ділового говоріння та письма. Описано цілі та зміст основ самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей англійського ділового говоріння та письма.

Конкретизовано вимоги до володіння студентами економічних спеціальностей компетентностями у діловому говорінні та письмі на рівні B2.2 у самостійній позааудиторній роботі.

Подано лінгвістичну характеристику англійського ділового говоріння (діалогічного й монологічного мовлення) та письма згідно з визначеними ситуаціями ділового спілкування. Було виокремлено типи та види *діалогів* ((ділові контактні (етикетна бесіда, знайомство партнерів, інтерв'ю / співбесіда, інтерв'ю з доповідачем, ділова бесіда (начальника з робітником, колегами, партнерами для обміну думками чи пропозиціями), світська бесіда (перед переговорами / перемовинами) й дистантні розмови (телефонні розмови), дискусії (дискусії щодо оформлення та підписання контрактів та угод, дискусії щодо спірного питання протягом засідання (дискусійні наради), дискусії щодо вирішення або прийняття рішення, обговорення питань (перемовини під час переговорів)) і *монологів* (діловий монолог-оповідь, ділова доповідь-презентація, ділове телефонне голосове повідомлення (монолог-повідомлення), монолог головуючого, діловий монолог-звіт).

Здійснено аналіз лінгвістичних характеристик ділового писемного мовлення, зокрема ділових листів, резюме (CV), факсів, ділових контрактів та угод, звітів, тез доповідей, анотацій (резюме), простих есе (Five Paragraph Essay), різних видів повідомлень.

Обґрунтовано теоретичні засади використання мультимедійного електронного посібника під час самостійної позааудиторної роботи майбутніх

економістів у навчанні англомовного ділового говоріння та письма, а саме: здійснено характеристику мультимедійного електронного посібника як засобу організації самостійного позааудиторного навчання англомовного ділового говоріння та письма, визначено загальні та спеціальні вимоги до цього засобу навчання, з'ясовано його основні функції, методичні особливості використання у формуванні англомовних компетентностей у діловому говорінні та письмі, розглянуто питання щодо контролю і самоконтролю рівня володіння продуктивними компетентностями у самостійній позааудиторній роботі з використанням мультимедійного електронного посібника.

Визначено об'єкти контролю та критерії оцінювання рівня сформованості продуктивних компетентностей у самостійній позааудиторній роботі з огляду на ситуації ділового спілкування. Подано критеріальну шкалу оцінювання ділового англомовного монологічного, діалогічного та писемного мовлення студентів.

Створено й обґрунтовано методику самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей англомовного ділового говоріння та письма з використанням мультимедійного електронного посібника «Cool Businessman». Дібрано навчальний матеріал для самостійної позааудиторної роботи майбутніх економістів над формуванням англомовних компетентностей у говорінні та письмі засобами мультимедійного електронного посібника; обґрунтовано структуру і зміст мультимедійного електронного посібника «Cool Businessman» для самостійної позааудиторної роботи майбутніх економістів над формуванням англомовних компетентностей у говорінні та письмі; розроблено систему вправ і завдань для самостійного позааудиторного оволодіння діловим англомовним говорінням і письмом майбутніми економістами, описано особливості її реалізації в мультимедійному електронному посібнику; створено модель організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх економістів у оволодінні англомовним говорінням та письмом з використанням мультимедійного електронного посібника. Під час укладання цієї моделі було враховано *етапи навчання* ділового говоріння та письма (рецептивний, репродуктивно-продуктивний і творчий), *рівні автономії* студентів (часткову автономію з внутрішнім самоконтролем та із зовнішнім автоматизованим контролем, напівавтономію та умовно повну автономію) та *спосіб управління* (з жорстким управлінням (безпосередньо керована ззовні); з відносно жорстким характером управління (частково керована ззовні); з гнучким управлінням (керована студентом)) їх навчальною діяльністю під час самостійного позааудиторного навчання говоріння та письма з використанням мультимедійного електронного посібника.

Експериментально доведено ефективність розробленої методики і визначено оптимальний рівень автономії в навчанні англомовного ділового діалогічного, монологічного та писемного мовлення під час організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей з оволодіння англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі.

За результатами дослідження підготовлено методичні рекомендації щодо організації процесу самостійного позааудиторного навчання студентів економічних спеціальностей з оволодіння англомовними компетентностями у діловому говорінні та письмі засобами мультимедійного електронного посібника.

Ключові слова: самостійна позааудиторна робота, англійська мова, ділова англійська мова, ділове говоріння та письмо, ділове діалогічне мовлення, ділове монологічне мовлення, ділове писемне мовлення, студенти економічних спеціальностей, автономія, мультимедійний електронний посібник.

АННОТАЦИЯ

Биконя О. П. Теоретико-методические основы самостоятельной внеаудиторной работы по английскому языку студентов экономических специальностей. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения: германские языки / Киевский национальный лингвистический университет Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2017.

Диссертация посвящена разработке теоретико-методических основ организации самостоятельной внеаудиторной работы по английскому языку студентов экономических специальностей, прежде всего теоретико-методических основ самостоятельного внеаудиторного овладения студентами экономических специальностей англоязычными компетентностями в деловом говорении и письме с использованием мультимедийного электронного пособия.

На основе критического анализа научной литературы по проблеме исследования и проведенного анкетирования среди специалистов и студентов экономических специальностей в работе определена специфика использования английского языка в деловой сфере общения; организации самостоятельной внеаудиторной работы в обучении студентов английскому языку; выделено ситуации делового общения, в которых специалисты экономических специальностей участвуют, и средство обучения.

Разработаны концептуальные основы организации самостоятельной внеаудиторной работы будущих экономистов в процессе обучения их деловому англоязычному говорению и письму.

Ведущими подходами к самостоятельному внеаудиторному формированию англоязычных компетентностей в деловом говорении и письме с использованием мультимедийного электронного пособия являются системный, компетентностный, рефлексивный, личностно-деятельностный и ситуационный подходы.

Выделено такие этапы самостоятельного внеаудиторного обучения англоязычному деловому говорению и письму с использованием мультимедийного электронного пособия, как организационный, учебный и контрольный этапы.

Первый этап – организационный – содержит пропедевтическую и начальную стадии организации самостоятельной внеаудиторной работы студентов.

На пропедевтической стадии предусматривается определение уровня владения студентами экономических специальностей англоязычными компетентностями в деловом говорении и письме; отбор учебного материала с использованием мультимедийного электронного пособия; распределение студентов (группы, подгруппы) для реализации определенного уровня автономии; определения способа управления учебной деятельностью студентов во время самостоятельного внеаудиторного обучения деловому английскому

говорению и письму средствами мультимедийного электронного пособия; размещения мультимедийного электронного пособия на флэш-карте (или другом электронном носителе) и дальнейшую установку программы мультимедийного электронного пособия на компьютере студента.

На начальной стадии начинается учебная деятельность студентов: ознакомление студентов с целями и содержанием самостоятельного внеаудиторного обучения деловому английскому говорению и письму с использованием мультимедийного электронного пособия; определение последовательности работы с каждым модулем; ознакомление с методическими рекомендациями, таблицами самооценки и страницами таблицы планирования и достижений каждого студента для определения уровня сформированности учебно-стратегической компетентности, их учебной автономии и т.д.

Второй этап – обучающий – является основным. На нем осуществляется внедрение технологии самостоятельного внеаудиторного обучения будущих экономистов английскому деловому говорению и письму с использованием мультимедийного электронного пособия. Учебный этап направлен на работу студентов над модулями «Деловое формальное и неформальное общение, трудоустройство на работу»; «Деловое общение по телефону. Интернет-общение»; «Деловая презентация», «Деловое заседание»; «Заключение сделок, договоров и контрактов». Во время самостоятельного внеаудиторного обучения англоязычному деловому говорению и письму средствами мультимедийного электронного пособия предполагается реализация таких уровней автономии, как частичная, полуавтономия и условно полная автономия студентов.

Контрольный этап является завершающим. На нем предполагается достижение запланированных целей и создание делового устного и письменного текста в процессе обучения студентов английскому деловому говорению и письму средствами мультимедийного электронного пособия, контроль и самоконтроль уровня самостоятельного внеаудиторного овладения продуктивными компетентностями делового англоязычного общения.

Концептуальной основой поэтапного самостоятельного внеаудиторного обучения студентов экономических специальностей англоязычному говорению и письму средствами мультимедийного электронного пособия являются принципы концентрации обучения на поставленной цели (целях); открытости; функциональности; иерархичности; последовательности; учета различных уровней автономии; системности; пропорционально-последовательного продвижения стадиями, этапами и направлениями в решении проблемы; целостности отдельных этапов решения проблемы с позиций единой цели; взаимодействия субъекта и объекта познания.

Определены психолого-педагогические и методические предпосылки организации самостоятельной внеаудиторной работы будущих экономистов по овладению деловым англоязычным говорением и письмом.

Сделан научный анализ методических основ самостоятельного внеаудиторного обучения студентов экономических специальностей англоязычному деловому говорению и письму. Описаны цели и содержание основ самостоятельного внеаудиторного обучения студентов экономических специальностей англоязычному деловому говорению и письму.

Конкретизированы требования к овладению студентами экономических специальностей компетентностями в деловом говорении и письме на уровне В2.2 в самостоятельной внеаудиторной работе.

Подано лингвистическую характеристику англоязычного делового говорения (диалогической и монологической речи) и письма в соответствии с определенными ситуациями делового общения. Охарактеризованы типы и виды диалогов и монологов. Осуществлен анализ лингвистических характеристик деловой письменной речи, прежде всего деловых писем, резюме (CV), факсов, деловых контрактов и соглашений, отчетов, тезисов докладов, аннотаций (резюме), простых эссе (Five Paragraph Essay), различных видов сообщений.

Обосновано теоретические основы использования мультимедийного электронного пособия в самостоятельной внеаудиторной работы будущих экономистов при обучении их англоязычному деловому говорению и письму: охарактеризовано мультимедийное электронное пособия как средство организации самостоятельного внеаудиторного обучения англоязычному деловому говорению и письму; определены общие и специальные требования к этому средству обучения; выделены его основные функции; описаны методические особенности использования мультимедийного электронного пособия в формировании англоязычных компетентностей в деловом говорении и письме; рассмотрен вопрос о контроле и самоконтроле уровня владения англоязычными продуктивными компетентностями в самостоятельной внеаудиторной работе с использованием мультимедийного электронного пособия.

Определены объекты контроля и критерии оценивания уровня сформированности продуктивными компетентностями в самостоятельной внеаудиторной работе в соответствии с ситуациями делового общения. Подано критериальную шкалу оценивания деловой англоязычной монологической, диалогической и письменной речи студентов.

Создана и обоснована методика организации самостоятельной внеаудиторной работы студентов экономических специальностей по англоязычному деловому говорению и письму с использованием мультимедийного электронного пособия «Cool Businessman». Обосновано структуру и содержание мультимедийного электронного пособия «Cool Businessman» для самостоятельной внеаудиторной работы будущих экономистов над формированием англоязычных компетентностей в говорении и письме; разработана система упражнений для самостоятельного внеаудиторного овладения будущими экономистами деловым англоязычным говорением и письмом и особенности ее реализации в мультимедийном электронном пособии; сделано модель организации самостоятельной внеаудиторной работы будущих экономистов в овладении англоязычным деловым говорением и письмом с использованием мультимедийного электронного пособия «Cool Businessman».

Экспериментально доказана эффективность разработанной методики и определен оптимальный уровень автономии в обучении англоязычной деловой диалогической, монологической и письменной речи при организации самостоятельной внеаудиторной работы студентов экономических специальностей. По результатам исследования были подготовлены

методические рекомендации по организации процесса самостоятельного внеаудиторного обучения студентов экономических специальностей по овладению англоязычными компетентностями в деловом говорении и письме с использованием мультимедийного электронного пособия.

Ключевые слова: самостоятельная внеаудиторная работа, английский язык, деловой английский язык, деловое говорение и письмо, деловая диалогическая речь; деловая монологическая речь, деловая письменная речь, студенты экономических специальностей, автономия, мультимедийное электронное пособие.

RESUME

Bykonya O. P. Theoretical and Methodological Foundations of Economic Speciality Students' Independent Extracurricular Self-Study Work on English. – As Manuscript.

Thesis for a Doctorate Degree in Pedagogical Studies. Speciality 13.00.02 – Teaching Theory and Methodology: Germanic Languages / Kyiv National Linguistic University Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2017.

The thesis is devoted to the development of theoretical and methodological foundations of future economists' organization of independent extracurricular self-study work on English, especially the theoretical and methodological foundations of economic speciality students' independent extracurricular self-study work in business speaking and writing using multimedia electronic textbook.

On the basis of a critical analysis of the scientific literature and the carried out survey among the specialists and the students of economic specialities in this thesis it has been defined the specific use of English in business communication and future economists' organization of independent extracurricular self-study work in learning English; singled out Business Communication situations in which specialists in economics participate more, and the teaching aid.

Levels of future economists' autonomy and types of self-study work guidance depending on models of interaction between lecturers and students (partial autonomy, semiautonomy, relative autonomy) have been specified in the thesis.

Conceptual grounds of the developed methodology considering future economists' self-mastery extracurricular English-language competence in Business Speaking and Writing using multimedia electronic textbook have been done. In the research the leading approaches (system, competency based, reflective, personally-oriented and situational) to forming independent extracurricular Business English Competence in Speaking and Writing using multimedia electronic textbook have been defined and described.

It is determined such stages of future economists' extracurricular self-study Business English Spoken Interaction and Production and Business English Writing using multimedia electronic textbook as organizational, training and control ones.

The aims and content of teaching English Business Speaking and Writing have been specified while future economists' extracurricular self-studying. The requirements to the level (B 2.2) of Business English Spoken Interaction and Production and Business English Writing, linguasociocultural, learning and strategic competences of the students of economic specialities have been grounded.

The linguistic characteristics of Business English Speaking (Spoken Interaction and Production) and Writing according to the defined situations of business communication have been done. These situations of business communication are *Business communication* (Introducing yourself, Business interview, Applying for a job (Cover Letters, CV)); *Business telephone calls* (Making appointments, Messaging, Faxing); *Business meeting* (Business meeting's process, Business meeting's documentation (agenda, reports, essays)); *Business presentation* (Presentation: stages, Writing reports (essays) of presentation); *Business talks/negotiations* (Business talks/negotiations: stages, E-mailing and reports in negotiating, Business contracts and agreements).

Both methodological potential and the expediency of using the multimedia electronic textbook in the process of professionally oriented English Speaking and Writing during the future economists' independent extracurricular self-study work have been grounded in the research. The peculiarities of using this multimedia electronic textbook in teaching future economists Business English Speaking and Writing, especially at their self-study work of a class, have been determined.

Objects of control of Business English Spoken Interaction and Production and Business English Writing have been defined. The scales of evaluation of Business English Spoken Interaction and Production and Business English Writing at the students' independent extracurricular self-study work have been suggested.

The methodology of independent extracurricular self-study students of economic specialities on acquiring Business English Spoken Interaction and Production and Business English Writing using multimedia electronic textbook «Cool Businessman» has been worked out. The system of exercises and tasks for independent extracurricular self-study work students of economic specialties on mastering English-speaking and writing future economists and peculiarities of its implementation in the multimedia electronic textbook has been done. It has been grounded the structure and content of electronic multimedia textbook «Cool Businessman» for independent extracurricular self-study work on the formation of future economists' competence in Business English Spoken Interaction and Production and Business English Writing. The model of independent extracurricular self-study students of economic specialities on acquiring Business English Speaking and Writing using electronic multimedia textbook «Cool Businessman» has been developed.

The effectiveness of the suggested methodology of future economists' self-study independent extracurricular work organisation on acquiring communicative competence in Business English Speaking and Writing using electronic multimedia textbook «Cool Businessman» has been verified and confirmed during experimental teaching. Based on theoretical study and outcomes resulting from the development and experimental validation of the new methodology, methodological recommendations for future economists' self-study independent extracurricular work organization on acquiring communicative competence in Business English Speaking and Writing using multimedia electronic textbook «Cool Businessman» have been developed.

Key words: independent extracurricular self-study work organization, English, Business English, Business Speaking, Business Writing, Business Spoken interaction, Business Spoken Production, Business Writing, students of economic specialities, autonomy, multimedia electronic textbook.

Підписано до друку 07.12.2017 р. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Друк на різнографі.
Ум. друк. арк. 2,79. Обл.-вид. арк. 2,27.
Наклад 100 прим. Зам. № 0087.

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року

14027, м. Чернігів, вул. Станіславського, 40
Тел. (0462) 972-664

